

İç ve Dış Politik Gelişmeler Işığında Erdoğan Döneminin Güvenlik Algısı¹

Security Perception of the Erdogan Era in the Light of Domestic and Foreign Policy Developments

Ahmet ÖZKAN

Dr. Öğr. Gör., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi,
Adalet MYO, Hukuk Bölümü, ozkan.a@hbv.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0001-9716-2687>

Makale Başvuru Tarihi: 31.01.2023

Makale Kabul Tarihi: 14.06.2023

Makale Türü: Araştırma Makalesi

ÖZET

Cumhuriyetin kuruluşundan 2002 yılında AK Parti'nin iktidara geldiği zaman dilimine kadar Türkiye, kendi iç dinamiklerine bağlı olarak toplumsal inşa sürecini tamamlamaya çalışmıştır. Ancak bu inşa süreci tek parti döneminde farklı 1950 sonrasında farklı araçlarla ve yaklaşımlarla sağlanmaya çalışılmıştır. Tek parti döneminde hayata geçirilen devrim ve inkuşlarla bu inşa süreci yürütülürken, tek parti sonrasında ise hemen hemen on senede bir yaşanan askerî darbelerle ulus inşa sürecinin sekteye uğramasına engel olunmaya çalışılmıştır. Bu döngü 90'lı yıllarda da kendisini göstermiş, bu girdaptan çıkışın Erdoğan liderliğindeki AK Parti iktidarıyla aşılabileceği halk tarafından tespit edilmiştir. Tespit edilmiştir dememizin sebebi oligarşik bürokrasi ve askerî vesayete karşı hukukun üstünlüğü ve AB normlarını önceleyerek politika geliştiren Erdoğan iktidarının defaatle halk tarafından iktidara taşınmış olmasıdır. Nitekim Erdoğan'a ve AK Parti'ye duyulan güven her seçimde sandık sonuçlarında görülmüş ve Erdoğan iktidarının sona erdirilmesinin sandıkla değil, alışılmış araçların kullanımıyla sağlanabileceği görüşü vesayet odakları tarafından benimsenmiş ve bu yönde adımların atılması beraberinde gelmiştir. Ne var ki Erdoğan liderliğindeki AK Parti, iç ve dış politikadaki problemleri Avrupa Birliği'ne üyelik, sistem değişikliği ve terörle etkin bir mücadele anlayışı göstererek aşmayı başarmıştır. Bu çalışma ile cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar tarihsel bir analiz yapılacak ve iç ve dış politik gelişmeler ışığında Erdoğan döneminde güvenlik algısının nasıl dönüşüm yaşadığı analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler:

Erdoğan Dönemi,

Güvenlik Algısı,

İç Politika,

Dış Politika,

ABSTRACT

From the foundation of the Republic until the AK Party came to power in 2002, Turkey has tried to complete the process of social construction based on its own internal dynamics. However, this construction process was carried out with different tools and approaches during the single party period and with different tools and approaches after 1950. During the one-party period, this construction process was carried out through revolutions and reforms, while after the one-party period, efforts were made to prevent the interruption of the nation-building process by military coups almost every ten years. This cycle continued in the 90s and the people realized that the way out of this vortex was through the AK Party government led by Erdoğan. The reason why we say it was determined is that Erdoğan's government, which developed policies by prioritizing the rule of law and EU norms against the oligarchic bureaucracy and military tutelage, was repeatedly voted to power by the people. As a matter of fact, the confidence in Erdoğan and the AK Party was reflected in the results of the ballot box in every election, and the view that the end of Erdoğan's rule could be achieved not through the ballot box but through the use of conventional means was adopted by the centers of tutelage and steps were taken in this direction. However, the AK Party under Erdoğan's leadership managed to overcome domestic and foreign policy problems through EU membership process, system change and an effective fight against terrorism. This study will make a historical analysis from the foundation of the republic to the present day and analyze how the perception of security has transformed under Erdoğan in the light of domestic and foreign political developments.

Keywords:

Erdogan Era,

Security Perception,

Domestic Policy,

Foreign Policy,

Önerilen Alıntı (Suggested Citation): ÖZKAN, Ahmet (2023), "İç ve Dış Politik Gelişmeler Işığında Erdoğan Döneminin Güvenlik Algısı", **Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi**, S.6(2), ss.469-488, Doi: <https://doi.org/10.33712/mana.1245520>

¹ İlgili çalışma yazarın 2022 yılında İstanbul Medeniyet Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsünde sunduğu "Türkiye ve Rusya'nın Dış Politikadaki Güvenlik Yaklaşımlarının Sosyo-Politik Mukayesesi (2000-2021)" isimli doktora tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

1. GİRİŞ

Her ne kadar Erdoğan Dönemi AK Parti'nin iktidara geldiği 2002 yılından başlatılsa da bu dönemi hazırlayan sosyo-politik konjonktür ve Türkiye'nin siyasi hayatını şekillendiren yakın tarih analiz edilmeden Erdoğan dönemi doğru bir şekilde anlaşılamaz. Aktif siyasi hayatına 1994 yılında İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı olarak devam eden Erdoğan, 90'lı yılların sancılı Türkiye'si ve bürokratik sistemin kemikleşmiş yapısına bir itiraz olarak ortaya çıkan siyasi hareketin önde gelen siyasi aktörü olarak dikkatleri üzerine çekmiştir. Bireysel hak ve özgürlük arayışlarının toplumsal bir öncelik haline geldiği bu dönemde Erdoğan'ın okuduğu şiir nedeniyle özgürlüğünün kısıtlanması ve vesayet odaklarıncı siyasi hayatının sona erdirilmek istenmesi Erdoğan'ın yedi yıl sonra kuracağı partinin misyon ve vizyonunu belirleyen en önemli dönüm noktası olmuştur. Parti'nin kuruluşundan çok önce tespit edilen bu misyon ve vizyon 2001 yılında kurulan AK Parti'ye bir sene gibi kısa bir zaman diliminde iktidarı getirmiştir. Esasında Erdoğan'ın yeni kurduğu bir partiyle kısa sürede iktidarı elde etmesinde 28 Şubat sürecinin ve hemen akabinde yaşanan 2001 ekonomik krizin çok önemli bir katkısı olmuştur. Erdoğan'ın demokrasi ve hukukun üstünlüğünü referans alan söylemleri, Avrupa Birliği'ne tam üyelik yolunda gösterdiği çaba bir anda dünya kamuoyunun dikkatini Türkiye'nin üzerine çekmiştir. Ancak Türkiye'de cumhuriyetin kurulduğu günden bu yana askeri vesayet tahakkümü ve oligarşik bürokrasinin hâkimiyeti 2002 yılında iktidara gelen siyasal kadroları hedeflerini gerçekleştirmekten uzak, muktedir olamayan bir hükümet yapısıyla yüzleşmek durumunda bırakmıştır.

Erdoğan hükümetinin iktidar olması ancak muktedir olamamasının pek çok gerekçesi vardır. Türkiye'nin on yıllardır terörle verdiği mücadelede başarı sağlayamaması ve sorunun zamanla kronik bir hal alması Erdoğan'ın muktedir olamamasında en önemli etken durumundadır. Zira terörle mücadelede askerin tek ve egemen güç konumunda pozisyon alması, Türkiye'deki sivil alanın daralmasına ve tüm meselelerin güvenlikleştirme yaklaşımıyla ele alınmasını beraberinde getirmiştir. Askeri ve bürokratik vesayet Türkiye'de egemen olması ve siyaset kurumuna çok fazla söz hakkı tanınmaması, aşılması gereken önemli bir engel olarak Erdoğan'ın karşısına çıkmıştır. Öte yandan Erdoğan'ı iktidara taşıyan ve önemli bir saik olarak görülen 2001 ekonomik krizi ve bu krize bağlı olarak Türkiye'nin IMF'ye koşulsuz bağlanması Erdoğan için başka bir problem alanı oluşturmuştur. Zira Erdoğan, kendi ekonomi politikasını hayata geçirebilmek için öncelikle Türkiye ile IMF arasındaki bu ilişkiyi minimize etmesi gerektiğinin farkına varmıştır. Türkiye açısından sancılı olarak nitelendirilebilecek bu süreç 1 Mart (2003) Tezkeresi'yle birlikte ABD baskısına şahitlik eden bir dönemi beraberinde getirmiş, Erdoğan iktidarı hem dış politikada hem de iç politikada çok bilinmeyenli bir denkleme karşı karşıya kalmıştır. Bu bağlamda konuyu biraz ayrıntılandırarak olursak 11 Eylül saldırıları sonrasında ABD'nin Irak'ı işgale hazırlanma aşamasında Türk kara ve hava sahasını kullanmak ve Türk askerinden faydalanmak istemesini içeren tezkerenin TBMM'ye gelmesi Erdoğan liderliğindeki AK Parti'nin 1 Mart 2003 Tezkeresi sınavıyla karşılaşmasını da beraberinde getirmiştir. Bir yandan iç politikadaki daralma diğer yandan dış politikadaki sıkışmışlık Erdoğan liderliğindeki AK Parti için uzun ve meşakkatli bir süreç olacağı ilk nişaneleri olarak görülmüştür. Bu tespitlerden hareketle cumhuriyetin ilk yıllarından Erdoğan dönemine kadar geçen süre zarfının özümsemesi, devamında proaktif güvenlik algısının ve uygulamalarının hangi saiklerle hayata geçirildiğinin anlaşılması önemlidir. Erdoğan dönemi Türkiye'sinde hukukun üstünlüğüne vurgu yapılması, Avrupa Birliği normlarına bağlılığı vurgulayan Ankara Kriterleri ve son olarak parlamenter sistemin terk edilerek Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçilmesi ve bunun özellikle güvenlik alanına ne gibi yansımaları olduğu alt başlıklarda ayrı ayrı irdelenecektir. Ancak öncesinde cumhuriyetin ilk yıllarından Erdoğan dönemine giden süreci ele almak faydalı olacaktır.

2. CUMHURİYETİN İLK YILLARINDAN ERDOĞAN DÖNEMİNE

Büyük Zafer'den sonra imzalanan Mudanya Ateşkes Antlaşması (1922) ile Osmanlı Devleti'nin tasfiye edilerek yeni Türk devletinin statüsünü belirleyen Lozan Barış Antlaşması (1923) Türkiye Cumhuriyeti'nin bir başarısı olarak görülmektedir. Akabinde bölgesel paktlara dâhil olunarak antlaşmalara taraf olunması, kurucu idare için ülke güvenliğinin tesis edildiği anlamına gelmiştir (Semercioğlu, 2015:50-59). Ancak Lozan Barış Antlaşması ile ilgili tartışmalar günümüzde devam etmektedir. Lozan'ın yeni bir devlet kurulması ve tanınması açısından başarılı bir antlaşma olduğu aşikârdır, fakat Osmanlı'nın tamamen tasfiyesi, antlaşma çerçevesinde kaybedilen toprakların mevcudiyeti ve çözüme kavuşturulamamış meseleler bu antlaşmayı tartışılır hale getirmiştir. Bu meselelerden en önemlileri 12 Ada, Musul, Halep, Kıbrıs ve Batı Trakya'dır. Bahsi geçen yerler bu antlaşmayla sınırlarımız dışarısında bırakılmıştır. Kıbrıs İngiliz yönetimine bırakılırken, Batı Trakya'daki Müslüman Türk

nüfus kaderine terk edilmiştir. Eskişehir önlere kadar yakıp yıkarak gelen Yunanlılardan Karaağaç'ın alınması karşılığında herhangi bir tazminat talep edilmemiştir (Oktay, 2013:38-39).

Bu tartışmalar bir yana yaşanan süreç içerisinde güvenlik kültürünün nasıl oluşturulduğu büyük önem arz etmektedir. Güvenlik kültürünü oluşturan bizatihi toplumların ve insanların etkileşim sürecidir. Bu sebepten ötürü güvenlik kültürü tarihsel süreç içerisinde yavaş yavaş oluşan bir mefhumdur. Tepeden inme ve etkileşimden uzak belirlenen güvenlik politikaları güvenlik kültürünün sağlıklı bir şekilde oluşturulmasını akamete uğratacaktır. Bu politik tutumlar ise neyin tehdit olarak algılandığına bağlı olarak doğrudan ideolojik çıkarlarla bağlantılıdır. Güvenliğin belirli bir şekilde tanımlanması ve bazı toplumsal grupların çıkarlarına hizmet etmesi, bu grupların toplum içerisindeki pozisyonlarını güçlendirmesi açısından oldukça önemlidir. Dolayısıyla güvenlik kültürünün şekillenmesi politik ve subjektif olarak nitelenebilir (Oğuzlu, 2015:226-227).

Türkiye Cumhuriyeti her ne kadar yeni bir devlet olarak ortaya çıkmış olsa da sahip olduğu güvenlik kültürü uzun yıllara dayanmaktadır. Bilhassa Osmanlı döneminde yaşanan siyasi, askeri ve ekonomik gelişmeler bu kültürün oluşumuna doğrudan katkı sunmuştur. Ancak kurucu idare, devlet açısından korkular yaratmak suretiyle ve kendi pozisyonunu sağlamlaştırmak adına güvenikleştirme politikalarını hayata geçirmiştir. Askeri ve bürokratik elitler iç politikaya ek olarak dış politikayı da bu eksen etrafında dizayn etme gayretine girmiştir. Yeni Türk devleti için; "*Türk'ün Türk'ten başka dostu yoktur*" ve "*bir Türk cihana bedeldir*" anlayışıyla Osmanlı Devleti'nden arta kalan kültürel ve tarihsel miras hiçe sayılmış, soydaşların ve dindaşların bu güvenlik konseptinde artık yeri olmadığı uygulanan politikalarla tüm dünyaya ilan edilmiştir. Mamafih Cumhuriyeti kuran zümre, merkezi ve üniter yapıyı temel referans olarak belirlerken, egemen ve güçlü bir devlet mekanizması kurmaya çalışmış, bunu yaparken ise güvenlik algısını laiklik üzerine inşa etmiştir.² Dünya siyasetinde etkin bir rol oynamak yerine dış politik davranışlarını seküler bir anlayışla oluşturmuş, Batıyla çok fazla münakaşa etmek istememiştir. Çünkü kurucu idare için güvende olmanın anahtarı batıyla kavga etmemektir. Türkiye Batıyla kavgalı olarak güvende olamaz. Bu minvalde yaşadığı toprak kayıplarını kendisine dert etmeyen, verilecek mücadeleleri macera olarak algılayan, sinmiş bir dış politikada karar kılmıştır (Oğuzlu, 2015:228-243). Aynı zamanda bir modernleşme projesi olarak ortaya çıkan seküler anlayış, Kemalist ideolojinin de temel yapı taşı durumuna gelmiştir. Kemalizm, Osmanlı kimliğinin değer yargılarıyla çakışan devrim değerlerinin sistemi olarak tanımlanmaktadır. Geliştirilen radikal politikalar ve hayata geçirilen reformlar; ulusal bilinç ve tarihsel mitlere dayandırılarak dinin etkisinin minimize edilmesini amaç edinmiştir (İnaç, 2006:99).

Bu dönemde özellikle güvenlik politikaları açısından dikkatimizi çeken en önemli unsur Türkiye'nin güvenlik tüketen (security-consuming) değil, bilakis güvenlik üreten (security-producing) bir ülke olarak konumlanmasıdır. Bu bağlamda Türkiye bölgesel paktlar oluşturarak hem bölgesindeki ihtilaflara büyük güçleri dâhil etmeme ve hem de güvenlik sorunlarını kendi iç dinamikleriyle çözme arayışına girmiştir. Balkan Antantı ve Sadabat Paktı bölge ülkeleriyle ulusal güvenlik sorunlarını çözmenin başka bir tabirle bölgeselci politikaların en bariz örnekleri olarak tarihteki yerini almıştır. Nitekim bu politikaların öncülünü oluşturan temel motivasyon Bolat'ın da isabetle belirttiği gibi, Batıyla kavga etmemek ve ülke barışıyla dünya barışı arasında doğrudan bir korelasyon kurmaktır. Bu yaklaşımın ilk ve en somut adımı Briand-Kellogg Paktı olmuştur. İnsancıl ve barışçıl bir politika benimseyen Türkiye, uğraşlarının meyvesini almış ve bu Pakt'a imza koyabilmiştir (Bolat, 2006:50).

Ne var ki Batıyla kavga etmeme prensibi tek parti döneminde Türk dış politikasının belirgin bir karakteri haline dönüşmüş ve hatta bu yaklaşım geleneksel Türk dış politikasıyla uyuşmayacak birtakım uygulamalara da sebep olmuştur. Diğer yandan ülke barışıyla cihan barışı arasında kurulan korelasyon Sovyet Rusya'yla da ihtilafları minimize etmeyi zorunlu kılmıştır. Türkiye ve Rusya arasında 1921 yılında imzalanan Moskova Antlaşması ve devamında 1925 yılında Paris'te imzalanan Dostluk ve Tarafsızlık Antlaşması'yla iki ülke arasında oluşan karşılıklı güven ilişkisi 1945 yılına gelindiğinde büyük bir problemle karşı karşıya kalmıştır. Tarihinde kendisine sığınmış hiçbir mazlumu mağdur etmeyen ve kollayan Osmanlı/Türk tarihi kayıtlara esef verici bir olayı kaydetmiştir. Sovyetler, Türkiye'ye sığınmış ülkesinin vatandaşı olan asker ve subaydan oluşan 243 kişinin kendisine iadesini talep etmiştir. Bu dönemde iade edilen kişilerin kurşuna dizilecekleri hem iade eden ve hem de teslim alan tarafından bilinmektedir. Böyle bir iadenin gündeme gelmesi toplumda infiale neden olacağından Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, gerekli tedbirleri alarak ve ciddi sansürler uygulayarak 1945 yılının Şubat ayında 195 kişiyi Kars sınırından Sovyet askerlerine iade etmiştir (Köse, 2016:150-154). İadenin hemen akabinde teslim edilenler kurşuna dizilmiş ve Boraltan Köprüsü Türkiye Cumhuriyeti'nin utanç köprüsü olarak kayıtlara geçmiştir (Durukoğlu ve Salik, 2015:223).

2 Nitekim laiklik ve güvenlik arasındaki ilişki, cumhuriyet döneminin önemli bir kısmında ulusal güvenlik meselesi olarak ele alınmış ve değerlendirilmiştir (Bilgin, 2015:124).

Türkiye Cumhuriyeti'nin bu dönemde güvenlik politikasını şekillendiren en önemli gelişmelerden birisi de bahsettiğimiz güvenlik öncelikleri ve Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün de özel gayretiyle II. Dünya Savaşı'nın dışında kalmasıdır. Her ne kadar bu siyasetin bir başarı olarak lanse edilmesi ve bir askerin dahi zarar görmediği iddiası söz konusu olsa da bu gerçeği tam olarak yansıtmamaktadır. Zira II. Dünya Savaşı sırasında Türkiye, 22.831 askerini kaybetmiştir. Bunlardan 168'i savaşın ilk yıllarında Türk asker ve subaylarını taşıyan Refah adlı bir şilebin Akdeniz'de batırılmasıyla kaybedilmiştir. Savaş süresince Refah şehitleri dışında 22.663 asker daha hayatını kaybetmiştir. Askeri kayıpların yanı sıra Türkiye her ne kadar savaş dışında kalabilmeyi başarsa da savaşın içerisinde bulunan ülkelerde görülen manzaraların çoğu Türkiye'de de görülmüştür. Açlık, sefalet, karaborsa, pahalılık ve ülke içerisinde malların sevkiyat sorunu gibi pek çok mesele yüzünden halk ciddi sıkıntılara maruz kalmıştır. Bu sıkıntılar ve askeri kayıplar tek parti döneminde çok fazla netlik kazanmasa da Demokrat Parti'nin 1950 yılında iktidara gelmesiyle birlikte açıklığa kavuşturulmuştur. Türkiye, II. Dünya Savaşı'na girmemiştir, ancak her alanda pek çok kayıp yaşamıştır (Engin, 2016:246-257).

Tek parti döneminin toplumda ciddi travmalara yol açtığı söylenebilir. Esasında bir dünya savaşından çıkmış, kurtuluş mücadelesi vermiş ve bu mücadelelerin ekonomik ve psikolojik zorluklarıyla yüzleşmek durumunda kalmış ve toprak kaybını bir sendrom halinde yaşamış bir toplumsal hafızanın yönetim kademelerinden ve karar alma mekanizmalarından dışlandığı ve hor görüldüğü bir dönem olarak tek parti dönemini hayırla yad etmesi beklenemez. Osmanlıdan kalan mirası cömertçe harcayarak yeni bir toplum inşa etme süreci sancılı bir dönemi de beraberinde getirmiştir.³ Bu sancılı dönem güvenlik anlayışını sadece iç dinamiklere yönelik güvenlik politikaları geliştirme gayretiyle geçmiştir.

1950 yılında yapılan demokratik seçimler sonucunda iktidara gelen ve 1960 yılında gerçekleşen darbeyle alaşağı edilen Demokrat Parti döneminde önemli gelişmeler yaşanmıştır. Özellikle bu dönem içerisinde Türkiye'nin Sovyet tehdidine karşı pozisyon edinme çabası, Kore Savaşı'na katılması ve NATO'ya dâhil olması gibi önemli gelişmeler yaşanmıştır. Kendisini Atatürk ilkelerinin koruyucusu ve kollayıcısı olarak gören askeri yapı tek parti döneminde (1950'ye kadar) iktidara herhangi bir müdahalede bulunmamıştır. Ancak çok partili hayata geçilmesiyle birlikte askerin sisteme müdahalesi 1960 yılıyla birlikte başlamıştır. Dahası belirli aralıklarla sisteme müdahale geleneğinin de başlangıcı olmuştur (Akıncı, 2014:55). Menderes'in Demokrat Parti (DP) Hükûmetini, eylemlerini haklı çıkarmak için meclisteki çoğunluğuna güvenmesi ve bu duygularla anayasayı göz ardı ettiği iddiası 1960 Darbesi'nin gerekçesi olarak gösterilmektedir (Yeşilbursa, 2019:354). İşin esası ise meşru ve demokratik seçimlerle işbaşına gelen Demokrat Parti iktidarının tek parti döneminde uygulanan yanlış politikaları düzeltme gayreti içerisinde girmesi ve bu gayretin cumhuriyetin koruyucusu olarak kendisini tanımlayan askeri vesayetin hoş karşılamaması neticesinde kanlı bir şekilde sona ermiştir. Dönemin Başbakanı Adnan Menderes, Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ve Maliye Bakanı Hasan Polatkan Yassıada'da yapılan bir dizi yargılama sonrasında idama mahkûm edilmiş, 16 Eylül 1961 tarihinde ise idam edilmişlerdir.

1971 Muhtırasıyla hükûmetten el çektirilen Adalet Partisi, 27 Mayıs Darbesi'nden sonra Demokrat Parti'nin yerini almak üzere kurulmuştur. Kurulduğunda askeri vesayet azameti karşısında sessiz ve pasif bir siyaset takip etmiştir. Sonraki dönemlerde Süleyman Demirel'in koltuğu devralması ve askerle yürüttüğü ılımlı politikalar sonuç vermemiş, 1969 yılında başlayan öğrenci hareketleri ve ülkenin içerisinde bulunduğu huzursuzluk ortamı hat safhaya ulaşmıştır (Fedayi, 2019:146-148). 12 Mart 1971 tarihine gelindiğinde, dönemin Başbakanı Süleyman Demirel'e askerler tarafından verilen muhtırayla Adalet Partisi Hükûmeti iktidardan uzaklaştırılmıştır (Ertem, 2018:655).

Bu dönem aynı zamanda Kıbrıs Meselesinin de gündemde olduğu bir zaman dilimidir. Özellikle 1960'lı yılların başından beri dikkatleri üzerine çeken Kıbrıs sorunu, Türk dış politikasında önemli bir kırılma noktası olmuştur (Baharççek, 2005:1107). Kıbrıslı Türklerin Kıbrıs'ta soykırıma uğrama tehlikesi ve yaşanan vahşetler Türkiye'nin Kıbrıs'a bir harekât düzenlemesini zorunlu kılmıştır. Cumhuriyetin kuruluşundan 1974 yılına kadar geçen süre zarfında güvenlik konseptini savunmacı ve barışçı bir politikayla idame ettiren Türkiye Cumhuriyeti ilk defa inisiyatif alarak sınırları ötesinde bir harekât gerçekleştirmiştir. Bu harekât Bülent Ecevit liderliğindeki Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ve Necmettin Erbakan liderliğindeki Milli Selamet Partisi'nin (MSP) oluşturmuş olduğu 37. Hükûmet döneminde gerçekleşmiştir. Uluslararası toplumun tepki göstermesi ve Türkiye Cumhuriyeti'ne ambargo uygulaması dolayısıyla kısmen de olsa amacına ulaşarak son bulmuştur.

Bu yılların akabinde 80'li yıllara girilirken Türkiye'de baş gösteren öğrenci hareketleri ve sağ-sol çatışmaları önu alınamayacak bir seviyeye gelmesi askerin iştahını kabartmış ve yönetimi idaresi altına aldığı 12 Eylül 1980

3 Nitekim Cemil Meriç'e göre de Cumhuriyetin kurucu ideolojisi, Osmanlı'nın inkârıyla biçimlenmiştir. Cumhuriyet kendisini var kılarken Osmanlı'nın mirasını yok saymayı ve Osmanlı'yı inkâr etmeyi bir meziyet olarak görmüştür (Çağan, 2011:9).

Darbesi'ni beraberinde getirmiştir. Pek çok siyasi figüre siyaset kısıtlaması getirilmiş ve 1982 Anayasası için çalışmalara başlanmıştır. 1982 Anayasası'nın kabulü ve 1983 yılında yapılan demokratik seçimler sonucunda Turgut Özal liderliğindeki Anavatan Partisi (ANAP) tek başına iktidara gelmiş, Türkiye pek çok alanda atılım yapma fırsatını elde etmiştir. Liberal ekonominin hayata geçirilmesi ve pek çok alanda yapılan reformlar ve atılan adımlar dünya kamuoyunun dikkatini Türkiye üzerinde toplamıştır. Özal'ın nevi şahsına münhasır söylemleri ve uygulamaları millet nezdinde önemli ölçüde destek bulmuş, 1989 yılında yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin üçüncü turunda TBMM tarafından Türkiye Cumhuriyeti'nin 8. Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Ne var ki 1993 yılı Türkiye'nin toplumsal güvenliği açısından tarihe geçen en acı dönemlerden birisi olmuştur. Bu yıl içerisinde ülkenin siyasetine yön veren önemli aydınları birbiri ardınca faili meçhul cinayetlere kurban verilmiş ve güneydoğuda tezkeresini alan 33 asker PKK terör örgütü tarafından katledilmiştir. Yine bu yıl içerisinde Turgut Özal'ın şaibeli ve ani vefatı ülkeyi toplumsal bir kaosa sürüklemiş ve süreklilik arz etmesi beklenen güvenlik politikalarını akamete uğratmıştır. 1997 yılına gelindiğinde askeri vesayet tekrar harekete geçmiş ve 28 Şubat post-modern darbesi yaşanmıştır. Özellikle 1950 sonrası hemen hemen on yılda bir meşru yollarla seçilmiş iktidarlara yapılan müdahaleler Türkiye'nin dış dünyaya karşı etkili ve önemli bir güvenlik konsepti geliştirmesine mani olmuştur.

Netice itibarıyla Türk siyasal hayatında özellikle de toplumsal hayatta pek çok değişim ve dönüşüm yaşanmıştır. Seçkin elitist zümrenin şekillendirdiği seküler bir milliyetçilik anlayışı ve buna bağlı olarak geliştirilen ulus inşa süreci birtakım dönüşümleri de beraberinde getirmiştir. 1946 yılında gerçekleşen demokratik olmayan seçimler sonucunda iktidarını koruyan mevcut otoriteye karşı itirazlar 1950 yılına gelindiğinde şeffaf ve demokratik değerlere uygun olarak yapılan seçimler sonucunda karşılık bulmuştur. Bu inşa sürecine ve toplum mühendisliğine yükselen itiraz, ilerleyen yıllarda muhtıralara ve darbelere maruz kalmıştır. 27 Mayıs 1960 yılında gerçekleşen darbe, 12 Mart 1971 Muhtırası ve 12 Eylül 1980 Darbesi farklı gerekçe ve saiklerle yapılsa da özünde kurucu idarenin ideolojik yapısının ve sisteminin devamını sağlamak olduğu aşikârdır. Yapılan bu darbeler ve verilen muhtıralar, esasında siyaseti dizayn etme amacına uygun hamleler olarak görülmektedir. Yine literatüre post-modern darbe olarak geçen 28 Şubat 1997 yılında yaşanan gelişmeler toplum mühendisliğine kalındığı yerden devam etme ihtiyakını barındırmaktadır. Ancak 2002 yılına gelindiğinde topluma rağmen yönetimde tutunmaya çalışan seçkin zümre ile halk arasındaki mücadele farklı bir boyuta evrilmiştir (Özkan, 2019:1735).

Burada şunu da ifade etmek gerekir ki her on yılda bir darbelere maruz kalan Türk siyaseti çok kısa sayılabilecek bir zaman diliminde tekrar sivil yönetime dönmeyi başarmış ve askeri yönetimler uzunca bir süre iktidarda kalamamıştır. Bunun temel sebepleri olarak Türkiye'nin uluslararası sistemle ve kurumlarla etkin ve etkili bir iletişimde olması, iki yüzyılı bulan demokrasi tecrübesi ve halkın ortak değerler etrafında birleşebilme pratiğidir. Nitekim darbelerin birbiri ardınca yaşandığı pek çok Orta Doğu ülkesine baktığımızda demokratik ve sivil yönetime geçişin neredeyse hiç gerçekleşmediği görülmektedir. Bu bakımdan Türkiye'de demokrasinin darbelere ve müdahalelere rağmen dinamik bir ilerleme süreci içerisinde olduğu görülecektir. Aynı zamanda Türkiye'yi diğer bölge ülkelerinden ayıran en temel özellik İslam'la demokrasi arasında bağ kurmayı başarmış laik, demokratik ve batılı değerlerle donanmış bir ülke olabilmesidir (İnaç, 2020:5). Tam da bu noktada Türkiye'nin demokrasi tecrübesi uluslararası sistemde de hak ettiği temsiliyet zeminini bulması için meşru ve kabul edilebilir bir konjonktür oluşturmaktadır. Nitekim Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın "*Dünya Beşten Büyüktür*" söylemi Türkiye'nin ulaştığı demokratik seviye ve dünya kamuoyuna mesaj verebilecek güçlü bir medeniyet algısıyla birlikte okunmalıdır.

3. ERDOĞAN DÖNEMİNİN SOSYO-POLİTİĞİ

Erdoğan iç ve dış politikadaki problemleri Avrupa Birliği'ne tam üyelik ve hukuk devleti normlarının hayata geçirilmesi prensipleriyle aşmaya çalışırken bir anda kendisini ülke içerisinde verilen güç mücadelelerinin ortasında bulmuştur. Erdoğan döneminde asker, medya ve oligarşik bürokrasinin içerisinde yer aldığı vesayet odaklarıyla verilen güç mücadelesi doğrudan ve dolaylı olarak önemli kırılma noktalarını Türk siyasal hayatındaki literatüre dâhil etmiştir. Bu dönüm noktalarına bakıldığında, ilk önemli kırılmanın 2007 yılının Nisan ayında 11. Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Erdoğan hükûmetine verilen e-muhtıra olduğu görülmektedir. E-muhtıranın ayak sesleri ise, aynı yıl içerisinde cumhurbaşkanlığı seçimleri öncesinde ortaya atılan ve toplumsal infiale yol açan 367 Krizi olmuştur. Bu kriz genel seçimlerin yenilenmesiyle ve akabinde gerçekleştirilen referandumla aşılmıştır. Genel seçimlerin sonrasında yeni oluşan aritmetik TBMM'deki cumhurbaşkanlığı seçimleri tamamlanmış ve 11. Cumhurbaşkanı olarak Abdullah Gül seçilmiştir. Ancak bu durum farklı bir problemi de beraberinde getirmiştir. 2007 yılındaki cumhurbaşkanlığı seçimindeki krizin aşılması ve Erdoğan iktidarının daha da güçlenmesi terör örgütlerini ve vesayet odaklarını tekrar harekete

geçirmiştir. 2012 yılına gelindiğinde 15 Temmuz 2016 yılında gerçekleşen darbe girişiminin öncüsü olarak kabul edilen “7 Şubat MİT Krizi” baş göstermiştir. Bu kriz devlet kurumları içerisinde ve yargı alanında problemler olduğunu gün yüzüne çıkarmıştır. Erdoğan ve iktidarının güvenlik politikaları ve uygulamaları, yönetimde çok başlılık algılarının oluşmasına neden olmuştur.

2013 yılına gelindiğinde bugün bile tartışmaları devam eden Gezi Parkı Kalkışması/Olayları/Eylemleri⁴ baş göstermiştir. İstanbul Taksim’de bulunan Gezi Parkı’nda yapılacak olan çalışmaların ağaçlara ve doğaya zarar vereceği iddiasıyla harekete geçen protestocuların alana gitmesiyle başlayan süreç ilerleyen günlerde kitlesel eylemlere dönüşmüştür. Dahası bu eylemler zamanla terör örgütlerini de içine alacak şekilde genişlemiş ve hükümet aleyhine gerçekleştirilen protestolar/eylemler haline gelmiştir. Bu protestolar ve eylemler Türkiye için ciddi ekonomik kayıplara neden olmuş, uluslararası siyasette Erdoğan hükümetinin imajını zarara uğratmıştır. Aynı yılın Aralık ayına gelindiğinde Erdoğan hükümetinin bakanlarına yönelik başlatılan ve literatüre 17-25 Aralık operasyonları olarak geçen yolsuzluk soruşturmaları, 7 Şubat MİT Krizi’nin devamı niteliğinde görülmüş ve 15 Temmuz darbe teşebbüsüne giden süreçte Erdoğan hükümetini devirmeye yönelik bir hamle olarak kayıtlara geçmiştir.

2007 yılında sancılı olarak gerçekleşen cumhurbaşkanlığı seçimleri akabinde yapılan anayasa değişikliği referandumu 2014 yılına gelindiğinde mevcut Cumhurbaşkanı Abdullah Gül’ün görev süresinin sona ermesiyle birlikte hayata geçmiştir. 2014 yılının Ağustos ayında yapılan seçimler ilk defa doğrudan halkın cumhurbaşkanını seçtiği seçimlere sahne olmuştur. Erdoğan, hükümetin başı olarak bir yandan ülke içinde vesayet odaklarıyla ve kurumları ele geçirmiş paralel yapıyla mücadele ederken diğer yandan da cumhurbaşkanlığı için seçim çalışmalarını yürütmüştür. Erdoğan, halkın doğrudan sandığa gittiği 10 Ağustos 2014 tarihindeki cumhurbaşkanlığı seçimlerini ilk turda kazanarak Türkiye Cumhuriyeti’nin 12. Cumhurbaşkanı olmuştur. Türkiye’nin güneyinde yaşanan ve Türkiye için tehdit oluşturan terör örgütlerinin faaliyetlerine müdahale arzusu güden ancak iç politikada ve asayişte yaşanan problemlerle uğraşan Türkiye, proaktif bir dış politika izleme hususunda çok fazla başarı sağlayamamıştır. Gezi olaylarında ve 17-25 Aralık’ta karşılaştığı badireleri atlatan ve cumhurbaşkanlığı seçimlerinin de kazanılmasıyla güçlenen Erdoğan için aşması gereken önemli bir problem daha ortaya çıkmıştır.

2014 yılında Erdoğan’ın Türkiye’deki terörü sona erdirmek amacıyla uygulamaya koyduğu Milli Birlik ve Kardeşlik Projesi’ni (Demokratik Açılım) hayata geçirmesi terör örgütleri ve onun siyasi uzantıları tarafından suiistimal edilmiştir.⁵ Demokratik açılım süreci devam ededursun Türkiye’nin güneyinde yaşanan PKK/PYD terörü ve Türkiye’deki siyasi uzantıları yeni bir provokasyonu hayata geçirmiştir. Cumhurbaşkanlığı seçimlerinden henüz daha iki ay geçmemişken Ayn-el Arab’da (Kobani) yaşanan gelişmeleri bahane ederek sokak çağrısında bulunan HDP lideri Selahattin Demirtaş’ın açıklamaları Türkiye’yi tekrar kanlı olaylar sarmalı içerisine sokmuş ve 6-8 Ekim olayları olarak adlandırılan terör faaliyetleri Türkiye’nin gündeminde yer almıştır.⁶ 2014 yılında hayata geçirilen Demokratik Açılım Süreci’nin suiistimali ve Erdoğan’ın kurucusu olduğu iktidardaki AK Parti’nin olayları iyi tahlil edememesi 7 Haziran 2015 tarihinde yapılan genel seçimlere yansımış ve 2002’den beri tek başına iktidarda bulunan AK Parti’nin tek başına hükümet kuramayacağı bir seçim sonucunu ortaya çıkarmıştır. Tayyip Erdoğan’ın yaşanan gelişmelere gösterdiği refleks ve geliştirdiği politik tutum ve AK Parti Genel Başkanı Ahmet Davutoğlu’nun koalisyon hükümetini kuramaması neticesinde TBMM seçimleri yenilenmiştir. Demokratik Açılım sürecinin istenilen hedeflere ulaşamaması ve özellikle doğuda bulunan şehirlerdeki gelişmeler askeri operasyonları beraberinde getirmiş ve bahsi geçen sürecin sonlandırılması kararlılığı 1 Kasım 2015 yılında yapılan genel seçimlerle AK Parti’nin tekrar tek başına iktidar olmasını beraberinde getirmiştir. Bahsi geçen olayların sonlandırılması yerini 2015 yılının Ağustos ayına gelindiğinde HDP’ nin ve terör örgütünün özellikle doğu bölgelerinde özyönetim ilan etmesine ve kazılan hendeklerle birlikte güvenlik güçlerine karşı yapılan saldırılara bırakmıştır. Cumhurbaşkanı olarak inisiyatif alan Erdoğan ve kurucusu olduğu AK Parti iktidarı, bugün hendek operasyonları olarak literatüre geçen harekâtları başlatarak şehirlere inmiş terör örgütlerine meskun mahalde barınma imkânı vermemiştir.

4 Erdoğan döneminde Türkiye’de yaşanan bu kalkışma/olay yakın Türk siyasi tarihine damga vurmuş en önemli siyasi ve sosyolojik krizlerden birisi olarak tanımlanmıştır (Ünal ve Özkan, 2018:181). Bu tanımlama kimi çevreler için bir kalkışma olarak görülürken kimi çevreler için ise ağacı ve doğayı koruma mücadelesi olarak nitelendirilmiştir. Gezi Parkı Kalkışması/Eylemleri/Olayları için pek çok ayrıntılı rapor hazırlanmıştır.

5 Bu suiistimalin boyutu ise katıldığı bir televizyon programında Tayyip Erdoğan tarafından ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. İlgili açıklamalar için bkz. <https://www.ensonhaber.com/gundem/erdogandan-oslo-sorusuna-net-yanit-2012-09-26>

6 6-8 Ekim Olaylarına ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz.: Akbaba, 2014.

2007 yılındaki e-muhtıra, 2012 yılındaki MİT krizi, 2013 yılındaki Gezi Kalkışması/Olayları/Eylemleri, yine aynı yıl içerisinde baş gösteren 17-25 Aralık operasyonları, 6-8 Ekim 2014 tarihinde gerçekleşen ülkedeki terörizm faaliyetleri ve devamındaki yıllarda gerçekleştirilen Hendek Operasyonları Erdoğan Döneminde ön plana çıkan dönüm noktaları olarak tarihe geçmiştir. Ancak bu olaylar dizisinin en kanlı ve acımasız olanı Erdoğan Hükümetini devirerek Türkiye’yi belki de uluslararası bir müdahaleye açık hale getirebilecek –ya da iç savaşa sebep olacak- 15 Temmuz 2016 yılında yaşanan darbe teşebbüsü olmuştur. Zira Cumhuriyetin kuruluşundan 15 Temmuz 2016’ya kadar pek çok darbe ve darbe teşebbüsü olmuştur, fakat hiç birisi bu derece uzun vadeli ve gizli bir yapılanma sonucunda ortaya çıkmamış ve benimsediği harekât tarzı/metodu açısından –uçakla Meclis’in bombalanması ve sivillere karşı hedef gözetmeksizin hem hava unsurlarıyla hem de kara unsurlarıyla ateşleme yapılması- daha önce benzeri görülmemiş bir yöntemle başvurmamıştır.

Bu bağlamda 15 Temmuz 2016 yılında gerçekleşen darbe teşebbüsü diğerlerinden farklı olarak, gizliliği esas alan “*modern bir tarikatın*” ordu içine sızmasıyla birlikte gerçekleşmiştir. Uluslararası düzeyde geniş bir ağ kurmuş, iktisadi açıdan güçlenmiş, İslami duyarlılığı esas aldığı iddia eden ve kendisini hizmet hareketi olarak tanımlayan, daha çok devlet kurumları içerisinde örgütlenen ve nihai hedefini devlet yönetiminin tamamını ele geçirmek olarak planlayan bu yapı, 15 Temmuz 2016 yılında silahlı olarak harekete geçmiştir. Darbe teşebbüsü, çeşitli medya organlarıncı duyurulmuştur. Duyuruda darbeyi gerçekleştirenlerin “*yurtta sulh*”u sağlamak amacıyla “*rayından çıkan*” hükümeti görevinden uzaklaştırdığı vurgulanmıştır. Ancak demokratik yollarla seçilmiş olan Erdoğan’ı ve hükümetini yıkmayı amaçlayan darbe girişimi, Erdoğan’ın çağrısına cevap veren halk tarafından gösterilen refleksle, emniyet birimlerinin karşı duruşuyla ve hukuk normları içerisinde kalan askeri birimlerle bertaraf edilmiştir. Türkiye’de neredeyse her on yılda bir gerçekleşen askeri darbelerin hiç birisi sivil bir direnişle karşılaşmamıştır. Güleni subayların bütün askeri imkânları kullanarak gerçekleştirdiği kalkışma amacına ulaşmadan sona ermiştir. Sonrasında anlaşıldığı kadarıyla bütün darbelerde olduğu gibi bu darbe teşebbüsünün arkasında da uluslararası istihbarat örgütleri ve büyük güçlerin yer aldığı görülmüştür (Yılmaz, 2016:58-59).

2002 yılında iktidara gelen Erdoğan, uzun yıllar boyunca iç güvenliğin tesisi ve vesayet odaklarıyla mücadele ile meşgul olmuştur. Tüm bu yaşananlar Türkiye’nin dış politikada güvenlik açısından proaktif bir politika izlemesine engel teşkil etmiştir. Zira Erdoğan iktidarının zirve noktaya ulaşan darbe teşebbüsünü de bertaraf etmesi ve askeri yapıyı Milli Savunma Bakanlığı’na bağlayarak hiyerarşik sistemi belirginleştirmesi, özellikle uluslararası aktörler tarafından desteklendiği artık aşikâr olan terör örgütlerine karşı mücadelede proaktif bir güvenlik anlayışını hayata geçirmede önemli bir rol oynamıştır. Bölgesel ve küresel bir güç olma yolunda emin adımlarla ilerleyen Türkiye’nin darbe teşebbüsünü atlatmasına bağlı olarak kendi içerisinde kemikleşmiş bu problemi –FETÖ (Fethullahçı Terör Örgütü)- çözme imkânı elde etmesi proaktif bir güvenlik politikası izleyerek terörü kaynağında yok etme azmini güçlendirmiştir. Türkiye’nin 15 Temmuz sonrasında aynı yıl içerisinde, 2016’da gerçekleştirdiği Fırat Kalkanı Harekâtı, 2018 yılında gerçekleştirdiği Zeytin Dalı Harekâtı ve 2019 yılında gerçekleştirdiği Barış Pınarı Harekâtı yeni bir güvenlik konseptini hayata geçirdiğinin en önemli göstergesi olmuştur.

Bu bağlamda Erdoğan’ın iktidara geldiği 2002’den bugüne tarihsel silsile içerisinde karmaşık ve kaotik olaylara sahne olan zaman dilimi, vesayet odaklarıyla mücadele, toplumsal hareketlenmelere engel olma ve terör saldırılarına karşılık verme gayreti içerisinde geçmiştir. 2019 yılına gelindiğinde dünya gündemine girerek uluslararası güvenliğe tehdit arz eden Covid-19 Salgını, başta Türkiye olmak üzere pek çok ülkenin öncelikli gündem maddesi olmuş ve güvenlik politikalarını şekillendiren önemli bir parametre haline gelmiştir.

Netice itibarıyla her aşaması sancılı geçen yaklaşık yirmi yıllık -bu zaman diliminde halkın desteğiyle iktidarını korumayı başaran- Erdoğan Dönemi, 24 Kasım 1934 tarihinde Bakanlar Kurulu Kararı’yla müzeye çevrilen ve Türk-İslam dünyası açısından tarihi ve kültürel öneme haiz Ayasofya Camii için önemli bir kararın alındığı süreci de kapsamaktadır. Ayasofya Camii’nin vakıf malı olması ve amacı dışında kullanılamayacağı ileri sürülerek açılan davaya bakan Danıştay 10. Dairesi bu başvuruyu haklı bularak 10 Temmuz 2020 tarihinde 24 Kasım 1924 tarihli Bakanlar Kurulu Kararının iptaline hüküm vermiştir. Bu iptal sonrasında Erdoğan imzalı 10 Temmuz 2020 tarihli Resmi Gazete’ de 2729 karar sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi’nin yayımlanmasıyla birlikte Ayasofya-i Kebir Cami-i Şerifi Diyanet İşleri Başkanlığı’na devredilerek ibadete açılması yönündeki karar ilan edilmiştir. Söz konusu mücadele ve Ayasofya kararı izlenmekte olan proaktif dış politikanın somut örnekleri olarak güvenlik politikalarındaki yerini almıştır.

4. TÜRKİYE’NİN TERÖR ÖRGÜTLERİYLE İMTİHANI

Türkiye’nin kendine özgü şartları değerlendirildiğinde, güvenlik algısını ve kültürünü şekillendirmede üzerine inşa edildiği coğrafyanın en belirleyici unsur olduğu söylenebilir. Öyle ki Türkiye, dünya politikasında kendisine hem güvenlik sorunları hem de fırsatlar sunabilen özel bir jeopolitik konuma sahip olduğundan, güvenlik politikalarında bulunduğu coğrafyanın etkisini derinden hissetmektedir. Keza üç tarafı denizlerle çevrili Türkiye, Asya’yı Avrupa’ya bağlayan, kritik öneme haiz boğazlara sahip olan, Akdeniz’e en uzun kıyısı olması hasebiyle Akdeniz ülkesi olarak tanımlanan, tarihi İpek Yolu’nun önemli güzergâhı konumunda olan stratejik bir konumu bünyesinde barındırmaktadır. Netice itibarıyla bu önemli konum, Türkiye’nin dış politik tutumu ve güvenlik algılamasının kodları deşifre edilirken ve tarihsel düzlem ve coğrafi uzanım ele alınırken mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır (Aydın ve Ereker, 2014:128-129). Bu değerlendirmeler yapılırken bahsi geçen etkenlere ek olarak dikkatten kaçırılmaması gereken hususlara da değinmek önem arz etmektedir. Zira Türkiye’nin BM’nin kurucu üyesi olması, NATO’ya üyeliğiyle bu yapı içerisinde askeri anlamda güçlü bir pozisyona sahip olması, aynı zamanda AB ile güçlü bir müzakere yürütmesi, bakiyesi olduğu Osmanlı Devleti’nin hinterlandında – İslam Dünyası’nda – önem atfedilen bir ülke konumunda olması, geliştirdiği güvenlik yaklaşımlarında oldukça önemli hususlardır. Keza önemli ticaret yolları üzerinde kilit ülke statüsünde olması ve enerji kaynaklarına yakınlığı Türkiye’nin hayata geçirdiği güvenlik yaklaşımlarının en temel parametrelerinden bazılarıdır (Gül, 2016:307).

Nitekim tarihsel perspektif dikkate alındığında, Osmanlı Devleti’nin Anadolu’dan Orta Doğu’ya, Balkanlardan Kuzey Afrika’ya ve dahi Kafkasya’ya yayılan sınırlarının güç odakları tarafından her daim tehdit altında tutulduğu bir gerçekliktir. Söz konusu güç odakları tehdidi dinamik ve etkin hale getirmek için iç ve dış etkenleri yoğun bir biçimde kullanmış ve bu çaba Osmanlı Devleti’nin parçalanmasına yol açmıştır. Ne var ki emperyalist güçler için bu parçalanma dahi yeterli değildir. Bu anlayışın bir uzantısı olarak, Anadolu’da kurulan ve Osmanlı Devleti’nin mirasçısı olarak kabul edilen Türkiye Cumhuriyeti’ne saldırılar yeri geldiğinde silahlı taşeron örgütler eliyle yeri geldiğinde diplomatik yollarla hız kesmeden devam etmiştir. Kendi ulusal çıkarları ve menfaatleri istikametinde uzun vadeli planlamalarından vazgeçmeyen emperyalist güçler geciken birtakım emellerini gerçekleştirmek için ortaya çıkan her fırsatı değerlendirme yollarını aramışlardır (Bal, 2013:61). Dahası fırsat buldukça terör örgütlerine yardım ve yataklık yapan emperyalist güçler, bu faaliyetlerini açıktan yürütmekte de herhangi bir beis görmemişlerdir.

Bu bağlamda son yüzyıl içerisinde Türkiye’nin güvenlik anlayışının gelişimi ve değişimi dört dönem halinde incelenebilir. İlk dönem 1918-1945 yılları arasını kapsayan, Osmanlı Devleti’nin sahneden çekildiği ve Cumhuriyetin kurularak tek parti iktidarının hüküm sürdüğü, iki dünya savaşı arasındaki zaman dilimidir. İkinci dönem, II. Dünya Savaşı sonrasında Sovyet Rusya’nın dağıldığı döneme tekabül eden 1990’lı yıllara kadar Türkiye’nin izlemiş olduğu güvenlik politikalarını kapsamaktadır. Üçüncü dönem 1990’lı yıllardan 21. yüzyıla kadar geçen süreyi ve son olarak dördüncü dönem ise 21. yüzyılın başlangıcından günümüze kadar geçen süre zarfında Türkiye’nin benimsemiş olduğu güvenlik yaklaşımlarına şahitlik eden zaman aralığını ifade etmektedir (Gül, 2016:309-316).

1918-1945 yılları arasını kapsayan dönemi şekillendiren iki temel unsur mevcuttur. Bunlardan birincisi, Türkiye Cumhuriyeti’nin güvenlik anlayışı inşasında Osmanlı Devleti’nin yıkılmasında etkili olan olaylar silsilesi olurken, ikincisi ise Cumhuriyeti kuran kadroların mantalitelere şekillendiren fikirler manzumesi olmuştur. Nitekim - başta Mustafa Kemal olmak üzere - İttihat ve Terakki geleneğinden gelen kadroların dünya görüşlerini ve topluma dair referans çerçevelerini bilhassa Fransız Devrimi’nin etkisiyle oluşan cumhuriyetçi fikirler ve Aydınlanma Felsefesi şekillendirmiştir. Bu felsefe ve fikirler kaynağını pozitivist düşünce ekolünden ve bizatihi pozitivism ideolojisinden almaktadır (Adalet Bakanlığı, t.y:11).

Ele aldığımız bu dönemin büyük bir imparatorluğun bölünüp parçalanarak bir ulus devlete dönüşmesinin ortaya çıkardığı travmalar ve yeni filizlenen ve geçmişle arada kültürel bir boşluk doğuran felsefi akımlarla belirlendiği söylenebilir. Ancak söz konusu travma ve düşünce yapısındaki dönüşüm bilahare yaşanan sınır ve rejim değişiklikleri ile birleştiğinde güvenlik sorunu yaratan farklı meydan okumalarla yüzleşmeyi kaçınılmaz kılmıştır. Bu sorunların en önemlilerinden biri daha önce Osmanlı Devleti’nin vatandaşı olan birçok etnik grubun farklı ülkelerin siyasi şemsiyeleri altında yaşamaya mecbur bırakılması olmuştur. Zira yaşanan bu bölünme Türkiye Cumhuriyeti’nin sınır komşuları içerisinde yaşanan etnik olayların ve yapılanmaların zaman zaman Türkiye’yi doğrudan etkilemesini de beraberinde getirmiştir. Bu meyanda düşünülmesi gereken bir diğer önemli sorun alanı olarak ortaya çıkan problem ise Türkiye’nin Şer’i Devlet yönetiminden Cumhuriyetçi laik demokrasiye geçmesi neticesinde toplum nezdinde bazı hoşnutsuzlukların ortaya çıkması olmuştur. Özellikle

tek parti döneminde cumhuriyet kazanımlarının halka iyi anlatılamaması ve toplumun inanç sistemine aykırı tutum ve davranışların şiddetli bir hal alması, halk nezdinde rejime karşı menfi düşünceleri tetiklemiştir.⁷ Bu rejim karşıtlığı, rejime karşı isyan hareketlerini beraberinde getirmiş ve baş gösteren bu isyanlar silah gücüyle bastırılmıştır. Devletin bu isyanlara karşı sert tutumu iç ve dış faktörlerin de etkisiyle etnik sorunlara dönüştürülmüştür. Özellikle doğuda çıkan isyanlar Türkiye’de geçmişten beri var olan bölünme hatlarını kalınlaştırarak etnik ve mezhebi farklılıkları görünür bir sorun haline getirmiş ve bu dönüşüm Türkiye düşmanı devletlerin kullanabileceği bir enstrüman olarak algılanmaya başlanmıştır (Arınç, 2010:3-4). Dahası günümüzde dahi Türkiye’nin istikrarlı, gelişen ve huzurlu bir ülke olmasından rahatsızlık duyan odaklar bu tip zeminleri fırsata çevirerek Türkiye aleyhine kullanabilmek arzusuyla kolayca kaos ve provokasyon yaratma imkânını elde etmektedirler.

II. Dünya Savaşı’ndan Sovyetlerin dağıldığı 1990’lı yıllara kadar Türkiye’nin güvenlik politikalarının ele alındığı ikinci dönem, Soğuk Savaş dönemi olarak nitelenen zaman dilimini kapsamaktadır. Özellikle Soğuk Savaş döneminde kendisini NATO’nun güneydoğusunda bir kanat ülke olarak tanımlayan Türkiye, doğu ile batı arasında bir köprü olmaktan kaynaklanan jeopolitiğini oldukça önemsemiş ve NATO’nun politikalarına fazlasıyla angaje olmuştur (Gül, 2016:311-313). Haliyle bu jeopolitik önem Rusya’dan gelen tehdidin şiddetini artırmış ve NATO üyeliği Türkiye açısından bir dengeleme politikası olarak artan bir önem kazanmıştır. Buna ilaveten Türkiye’yi 1952 yılında NATO’ya girmeye zorlayan birtakım başka nedenler de söz konusu olmuştur. Esasında bu nedenlerin başında Osmanlı’nın duraklama, gerileme ve çöküş döneminde Rusya’yla girdiği harpler ve bu harplerin toplumsal bellekte oluşturduğu tarihsel tecrübe gelmektedir. Nitekim bu savaşların neredeyse tamamı büyük bir hezimetle neticelenmiş ve toplumsal hafıza Rus tehdidini zihnine kazımıştır. Öte yandan II. Dünya Savaşı’nın sonunda Rusların on yıllardır süregelen sıcak denizlere inme ideali yeniden depreşmiş Kars, Ardahan ve Batum’la ilgili tehditler ve boğazların yönetiminin Ruslara bırakılması gibi senaryolar üzerinden Türkiye bir tercihte bulunmaya zorlanmıştır. Bu zorlu dönem fark eden Amerika belirli bir dönem Türkiye’yi Rusya karşısında yalnız bırakmayı tercih etmiş, ancak Rus tehdidiyle baş edebilme kapasitesinden mahrum olan Türkiye çok partili demokrasiye geçiş ve özellikle Kore’ye asker gönderme mukabilinde NATO’nun tam üyeliğine geçmek zorunda kalmıştır. Nitekim Türkiye NATO’ya dâhil olduktan sonra Ruslarla yaşanan problemler uzunca bir dönem gündeme gelmemiştir (Karaosmanoğlu, 2000:202).

Türkiye’nin uluslararası alanda kendisine çizdiği dış politikanın güvenlik politikalarına yansımaları Rus tehdidinin bertaraf edilmesi olurken; bu dönem aynı zamanda Türkiye’nin güvenliğine tehdit oluşturan - oluşturacak olan- terör örgütlerinin peydahlandığı ve eylemler yaptığı bir döneme de tekabül etmiştir. Türkiye’nin ulusal ve uluslararası politikada güvenliğine tehdit oluşturan terör örgütlerinin başında Ermeniler tarafından 1975 yılında kurulan ASALA terör örgütü ve 1970’li yıllarda temelleri atılan ve 1980’li yıllarda terör faaliyetlerine hız veren PKK terör örgütü gelmektedir. Bu terör örgütlerinden ASALA, yurt dışında Türk diplomatlara yönelik silahlı ve bombalı saldırılarla ön plana çıkarken, PKK terör örgütü ise yurt içinde çöreklenerek sivillere ve Türk güvenlik unsurlarına yönelik terör eylemleri gerçekleştirmiştir. ASALA terör örgütü Türkiye’nin yurtdışında sergilediği etkin istihbarat faaliyetleri ve müdahalesi ile etkisiz hale getirilmiş, ancak PKK konusunda o dönem içerisinde aynı başarı sağlanamamıştır. Ayrıca yine bu dönem zarfında Türkiye’nin Sovyet tehdidine karşı NATO içerisinde yer alması ve Batıya daha fazla entegre olma gayreti uluslararası alanda ulusal güvenliğini sağlayabileceği bir yönelim olarak ortaya çıkmıştır. Bu bilgilere ek olarak Türkiye’nin NATO’nun asli unsuru olan ABD’ye rağmen 1974 yılında Kıbrıs’taki Türklere karşı yapılan soykırıma ve zulme sessiz kalmaması ve askeri müdahalede bulunması ön plana çıkan önemli bir başlıktır.⁸

Ne var ki Türkiye’nin söz konusu müdahaleye ilk defa teşebbüs ettiği 1964 senesinde bu teşebbüsün farkına varan Amerikan başkanı Johnson’ın yazdığı mektup, Amerika – Türkiye ilişkilerinde önemli bir dönüm noktası olmuştur. Zira Johnson bu mektubunda Kıbrıs’a yapılacak bir Türk operasyonunda Amerikan silahlarının

7 Bu noktada ifade etmek gerekir ki “*Hukukun Üstünlüğü, Ankara Kriterleri ve Türkiye*” bölümünde ayrıntılı olarak ele alınan “*Batılılaşma*” ve batılı değerler, Türkiye’nin milli kimliğinin oluşumunda resmi ideolojinin temel niteliklerini oluşturmuştur. Toplumun tarihsel gerçekliği ise cumhuriyeti kuran ideolojinin “*ötekisi*” durumuna düşmüştür. Yeni kurulan cumhuriyetin ötekisi konumuna düşen “*eski kimlikle*” her yüzleşmesi kendi varlığına yönelik bir tehdit olarak görülmüştür. Bu algılama çerçevesinde Türkiye için iki tehdit belirlemiştir: İslam ve Kürtler (Adalet Bakanlığı, t.y:16). Burada belirtilen iki unsur kanaatimce, laik sisteme karşı duran kesimlerin İslamcı (irticai faaliyetler) olarak yaftalanarak devlet için tehdit arz ettiği düşüncesi ve cumhuriyetin kurulduğu ilk yıllarda baş gösteren ve özellikle doğuda görülen bölücü Kürt hareketleridir. Ancak Kürtler olarak ifade edilen tehdit odağı günümüzde doğru bir kullanım olamamakla birlikte devletin bölünmez bütünlüğüne tehdit olarak 80’li yıllarda ortaya çıkan ve bünyesinde neredeyse Kürt bulunmayan PKK terör örgütü olduğu gerçeğidir.

8 Kıbrıs Barış Harekâtı, Türkiye’nin 1939 yılında - ilk dönemde - Hatay’ın anavatana katılması konusundaki gayretlerini saymazsak ilk defa inisiyatif olarak yaptığı askeri bir hareket olması açısından önem arz etmektedir.

kullanılmayacağını ve Rusya'dan Türkiye'ye yönelik askeri bir tehdit geldiğinde NATO'nun bu tehdidi ortadan kaldırma hususunda yardımcı olmayacağını deklare etmiştir (Bardakçı, 2019). Bu mektup, Türkiye'nin ulusal güvenlik politikaları açısından tarihi bir dönüm noktası olmuştur. Zira o güne kadar güvenliğini NATO'ya teslim eden Türkiye bundan böyle Amerika'nın güvenilir bir müttefik olamayacağını anlayarak güvenlik politikalarını ve ittifaklarını çeşitlendirme arayışına girmiştir. Bu arayışın en önemli yansıması Türkiye'nin komşu ülkelerle ikili temaslar kurarak bölgesel sorunlara bölge dışı aktörleri karıştırmama istikametinde tezahür etmiştir.

Türkiye'nin güvenlik politikalarını şekillendiren üçüncü dönem Sovyetler Birliği'nin dağıldığı 1990'lı yıllardan 2001 yılına kadar devam eden ve söz konusu politikaları köklü bir şekilde dönüşüme maruz bırakan bir zaman dilimine tekabül etmektedir. Özellikle Soğuk Savaş döneminde kendisini NATO'nun güneydoğusunda bir kanat ülke olarak tanımlayan Türkiye, Soğuk Savaş sonrası dönemde mütemadiyen öne çıkarttığı jeopolitik önemini ve köprü olma işlevini yitirdiği kanaatine sahip olmuştur. Soğuk Savaş sonrasındaki ilk on yıl bölgesel sorunların neden olduğu yeni jeopolitik ortam dolayısıyla Türkiye'yi "kanat" ülkeden "cephe" ülke konumuna taşımıştır (Yeşiltaş, 2021). Zira Sovyet tehdidinin ortadan kalkması, Türkiye'nin terör örgütleriyle yaşadığı problemlere ve kendi bölgesel çıkar ve endişelerine NATO'nun ve ABD'nin kayıtsız kalması, Türkiye'ye yapılacak olan askeri malzeme satışlarının yavaşlatılması ve TSK'nın modernizasyonu için alınacak askeri malzemelerin ABD tarafından temin edilmemesi bu kanaatin oluşmasında önemli etkenlerdir. Bunun yanı sıra Doğu Avrupa'da yaşanan gelişmelere bağlı olarak ABD'nin dış yardım programında değişiklik yaparak Türkiye'ye yapılan yardımları azaltması Türkiye açısından hoşnutsuzluk yaratmıştır (Molla, 2009:30-39). Buna paralel olarak uluslararası toplum da Sovyet tehdidinin ortadan kalkmasıyla birlikte NATO'nun Rusya'yı kuşatma politikasını boşa çıkardığı gerekçesiyle Türkiye'nin jeopolitik ve jeostratejik önemini kaybettiği kanaatini dile getirmekten kaçınmamıştır (Yavuz, 2018).

Soğuk Savaş döneminde Sovyet tehdidine karşı toprak bütünlüğünü koruyabilme ve tarihsel süreç içerisinde yaşadığı batılılaşmaya bağlı olarak modernleşme ve demokratikleşme hedefleri doğrultusunda NATO'ya dâhil olan (yönünü Batı'ya dönen) Türkiye, Soğuk Savaş sonrasında oluşmakta olan çok kutuplu dünyada kendisini nasıl ve nerede konumlandıracağını belirlemede zorluk yaşamıştır (Özalp, 2018:406-413). Bu belirsizliğin yansımaları kendisini güvenlik politikalarında da göstermiştir. Uluslararası alanda yaşanan bu belirsizliklere Türkiye'nin kendi içerisinde yaşadıkları da eklendiğinde Türkiye açısından zorlu bir dönem gün yüzüne çıkmıştır. Özellikle yaşanan ekonomik problemler/krizler, 1990'lı yıllarda PKK terör örgütünün faaliyetlerine hız vermesi, ülke içerisinde istikrarsız koalisyon hükümetlerinin varlığı ve askeri vesayetin meşru iktidarlar üzerindeki baskısı,⁹ yeni dönemin güvenlik politikalarının belirlenmesinde gittikçe artan zorluklar ve kafa karışıklıkları yaratmıştır. Buna ek olarak ülkenin muhafazakâr kesiminin hayat tarzı ve hayatı algılama biçiminin toplumun önde gelen sivil ve asker bürokrasisi tarafından bir güvenlik sorunu olarak algılanması ve bu sorunların da 'irticai faaliyetler' kapsamında değerlendirilmesi Türkiye'nin zaten karmaşık olan güvenlik politikası arayışını daha da içinden çıkılmaz bir hale getirmiştir.¹⁰

Son olarak dördüncü dönem ise 11 Eylül'de ABD'ye düzenlenen terör saldırısından günümüze kadar geçen zaman dilimini kapsamaktadır. Bu terör saldırısı Türkiye'nin güvenlik politikalarını şekillendiren önemli bir dönüm noktası olmuştur. Zira 11 Eylül 2001 yılında New York'ta ikiz kulelere yönelik terör saldırısı uluslararası terörizmi güvenlik alanında öncelikli bir noktaya taşımıştır. Bu yeni tanımlama Türkiye'nin de içinde bulunduğu coğrafyada çok kutuplu sisteme geçişi daha sancılı hale getirmiştir (Sancak, 2013:131). Nitekim ABD'nin bu terör saldırısını gerekçe göstererek 2001 yılında Afganistan'a gerçekleştirdiği harekât dünya kamuoyu tarafından kabul görürken hemen akabindeki yıllarda kitle imha silahları bulundurduğu gerekçesiyle 2003 yılında Irak'a harekât düzenlemesi hem dünya kamuoyu tarafından kabul görmemiş hem de Türkiye'nin bulunduğu stratejik konum ve sınır komşusu olması nedeniyle Türkiye'yi bu gelişmelerin tam ortasında bırakmıştır (Korkmaz, 2016). Zira ABD'nin Irak'a müdahalesi sonrasında Irak'ta devlet mekanizmasının çökmesi hem toplumsal hem de siyasal anlamda bir kaos ortamı doğurmuş (Baştürk vd., 2013:13); aynı zamanda da Türkiye'nin sınır hattında ciddi problemlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Dolayısıyla Irak'ta oluşan iktidar boşluğuna bağlı olarak Türkiye'nin Irak sınırı başta PKK olmak üzere pek çok terör örgütünün kol gezdiği bir alana dönüşmüştür. Sonrasında yaşanacak olan Suriye Krizi' de aynı şekilde Suriye'de oluşacak olan otorite boşluğuna bağlı olarak Türkiye Suriye sınır hattını terör örgütlerinin karargâhı haline getirecektir. Burada ortaya çıkacak olan tehlike ise Irak ve Suriye'deki terör örgütlerinin Türkiye'ye karşı birlikte hareket ederek Türkiye düşmanı uluslararası aktörlerin maşası haline gelmesine sebebiyet verecektir.

9 1997 yılında yaşanan ve post-modern darbe olarak tanımlanan 28 Şubat süreci kastedilmektedir.

10 Bugün geldiğimiz noktada irtica tehdidi kategorisine alınan olayların siyaseten oluşturulmuş kurgu ve düzmecelelerden ibaret olduğu ve toplum nezdinde bu tehdidin gerçek bir karşılığının olmadığı gözlemlenmektedir.

Öncelikle belirtmek gerekir ki 11 Eylül sonrası oluşan yeni jeopolitik konjonktür, 3 Kasım 2002’de iktidara gelen AK Parti’nin uluslararası güç tanımlamalarına güvenlik yaklaşımlarına ve bunlara bağlı olarak oluşturacağı ulusal güvenlik politikalarına yeni bir bakış açısı getirmesini zorunlu kılmıştır. Bu yeni bakış açısına uygun biçimde Türkiye’nin jeopolitik konumu, nüfusu, tarihi ve kültürü birer güç unsuru olarak ön plana çıkarılmış; teknolojik, askeri ve ekonomik kapasitesinin yükseltilmesi hedeflenmiştir. Belirlenen bu vizyonun temel bileşenlerinde proaktif ve önleyici diplomasi, komşularla sıfır sorun ve çok boyutlu dış politika prensipleri de yer almıştır.¹¹ Şüphesiz bu prensiplerin planlanmasında ve hayata geçirilmesinde Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’a danışmanlık yapan Ahmet Davutoğlu ismi ön plana çıkmaktadır. Başdanışmanlık görevinden sonra süreç içerisinde Dışişleri Bakanlığı, AK Parti Genel Başkanlığı ve Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlığı görevlerini de üstlenen Davutoğlu “stratejik derinlik” vizyonuyla AK Parti iktidarının 2016 yılına kadar olan döneminde Türk dış politikasında aktif bir rol oynamıştır (Gül, 2016:315-318). Ancak Davutoğlu’nun Türk dış politikasında ortaya koyduğu hedefler ve çizdiği çerçeve topyekûn olarak hayata geçirilememiştir. Özellikle komşularla sıfır sorun politikası uluslararası gelişmelere bağlı olarak çökmüş ve bölge açısından Türkiye’yi yalnızlığa mahkûm etmiştir. Şüphesiz bu politikanın çökmesinde Irak’ın ABD tarafından işgal edilmesine bağlı olarak yaşanan gelişmeler ve 2010 yılında başlayan Arap Baharının bölge coğrafyasına -Orta Doğu ve Kuzey Afrika- etkisi önemli rol oynamıştır. Yaşanan bu gelişmeler Türkiye’nin sınır komşusu olan Irak’ta ve Suriye’de iktidar boşluğunu beraberinde getirmiş ve Türkiye üzerinde emelleri olan terör örgütlerinin (*PKK ve DAESH başta olmak üzere*) yaşam alanı haline dönüşmüştür.¹² Bu durum ise Türkiye açısından ciddi bir terör tehdidi anlamına gelmiştir.

Küresel güvenlik sorunlarının belirlediği konjonktürde Türkiye’nin atmış olduğu önemli bir diğer adım, AB ile entegrasyon sürecinin başlatılması olmuştur (Aytaç, 2017:274). Avrupa Birliği ile başlatılan bu yeni ilişki biçimi birkaç bakımdan Türkiye’nin güvenlik ihtiyacına cevap vermiştir. Bunlardan birincisi ve en önemlisi 2002’de iktidara gelen ve islami eğilimleriyle bilinen AK Parti’nin toplum nezdinde kendisini meşrulaştırma çabasında dışsal bir değişim dinamiği olarak Avrupa Birliği’nden faydalanması olmuştur (Bayraklı ve Boyraz, 2017:429). Nitekim AK Parti iktidar olduğu günden itibaren Avrupa Birliği üyelik sürecini bir devlet politikası haline dönüştürerek insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğü gibi prensipleri pratiğe yansıtma imkânı bulmuş ve böylelikle Avrupa Birliği değerler sistemi toplumun farklı kesimleri tarafından geniş ve yaygın bir kabul görmüştür (Ediz, 2017:226). Buna ek olarak Erdoğan liderliğindeki AK Parti hükümetleri askeri vesayetın ortadan kaldırılmasında ve sivil iktidar alanının genişletilmesinde Avrupa Birliği’nin değerler sisteminden faydalanmıştır (Bayraklı ve Boyraz, 2017:433). Netice itibarıyla askeri vesayetın sonlandırılması Türk dış politikasındaki yönelimin yeniden belirlenmesine kapı aralamıştır (Ataman, 2017:47). Avrupa Birliği’ne üyelik sürecinde AB normlarının hayata geçirilmesi ve askeri vesayetın sonlandırılması için gösterilen çabalar uzun vadede sonuç vermeye başlamıştır. Bu durumun somut bir nişanesi TSK’nın Milli Savunma Bakanlığı’na (MSB) bağlanması olarak gösterilebilir. Bu gelişmelere bağlı olarak Türkiye, 2001 sonrası dönemde güvenlik politikalarını revize etmeye çalışmış, 2016 yılıyla birlikte de proaktif güvenlik politikasını hayata geçirmeyi başarmıştır. Nitekim TSK içerisine sızmış olan FETÖ’nün 15 Temmuz sonrasında tasfiye edilmesi Türkiye’nin elini güçlendirmiş ve proaktif politikalarını hayata geçirmesine kolaylık sağlamıştır.

Özetle Cumhuriyetin kuruluşundan 21. yüzyıla kadar geçen süre zarfında Türkiye iç ve dış gelişmelere bağlı olarak hem dış politikasını hem de iç politikadaki sosyo-politik gelişmeleri göz önünde bulundurarak güvenlik konsepti tayin etmiştir. Dönemsel olarak değişen tehdit algısı Türkiye’nin süreç içerisinde savunma mekanizmasını şekillendiren önemli bir etken olmuştur. Zira cumhuriyetin kuruluş aşamasında ayrılıkçı hareketlerin fazlaca olması ve yeni bir ulus inşa etme gayreti daha içe dönük güvenlik politikalarının hayata geçirilmesine sebep olmuştur. Bölüm içerisinde dikkat çektiğimiz “*yurtta sulh, cihanda sulh*” söylemi bu projeksiyonun bir sonucu olmuştur.

Tek parti döneminin nihayete ermesi ile birlikte hemen hemen aynı döneme tekabül eden II. Dünya Savaşı’nın sona ermesi ve savaş sonrasında iki kutuplu bir sistemin ortaya çıkarak uluslararası örgütler vasıtasıyla bu mücadelenin verilmesi Türkiye’nin dış politikaya ağırlık vermesine ve uluslararası sistemde taraf seçmesine

11 Özellikle dünyada yaşanan değişim uluslararası ilişkilerde güvenlik konseptini değişime uğratmış ve yeni diplomasi yöntemlerini ortaya çıkarmıştır (Nalçınkaya, 2022).

12 Davutoğlu döneminde vuku bulan olaylar iç politikadaki gelişmelerle birlikte 2015 Haziran’ında yapılan seçim sonuçlarına yansımış ve bu sonuçların etkileriyle birlikte Davutoğlu’nun bireysel tercihleri, Erdoğan’ın Davutoğlu ile yollarını ayırmasına kadar uzanmıştır. Hülasa Davutoğlu’nun belirlediği ilkeler çerçevesinde Türkiye’nin dış politikadaki etkinliği, güvenlik konsepti ve uygulamaya koyduğu ilkeler bugün sonuçları itibarıyla değerlendirmeye muhtaçtır. Nitekim Türkiye’nin hayata geçirdiği proaktif güvenlik konseptinin Davutoğlu döneminden sonraki zaman dilimine tekabül ettiği de bir gerçektir.

neden olmuştur. Ancak sadece dış politikada tespit edilen politikalar hayata geçirilirken içeride yaşanan sosyo-politik krizlerin giderilmesine yönelik sivil iktidarların gösterdiği çabalar ve adımlar hemen hemen on senede bir yaşanacak olan askeri darbelerin habercisi olmuştur. Kendi iç politikasında vesayet odaklarıyla sivil hükümetlerin mücadelesi süredursun ASALA ve PKK gibi terör örgütlerinin peydah olması Türkiye'nin bu meselelere yoğunlaşmasını beraberinde getirmiş ve dış politik gelişmelere müdahil olacak gücü ve kudreti sergileyememesine neden olmuştur. Burada belki de tek istisna 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'nda Türkiye'nin izlemiş olduğu proaktif dış politikadır. Zira 1996 yılında Türkiye'nin Yunanistan'la yaşadığı Kardak Krizi bile karşılıklı gövde gösterisinden öteye geçememiştir. Aynı zamanda Türkiye özellikle 80'li ve 90'lı yıllarda ülke içerisinde palazlanan terör örgütü PKK'ya karşı operasyonlar düzenlerken, bu örgütle mücadele kapsamında Irak'ın kuzeyine düzenlediği geçici operasyonlarla terör problemini aşmaya çalışmıştır.

Bir yandan PKK ile mücadele devam ederken, diğer yandan 90'lı yıllarda suni olarak oluşturulan irtica tehdidi askeri vesayetini elini güçlendirmiş, Türkiye güvenlik politikaları bakımından neredeyse tamamen içe dönmüştür. Askeri darbeler, toplumu dizayn etme çabaları, vesayet odaklarının sivil hükümetlerin her an ensesinde oluşu, terör örgütlerinin faaliyetleri, oluşturulan irtica tehdidi gibi sorunlar 2001 yılına gelindiğinde ekonomik krizle birleşmiş ve Erdoğan liderliğindeki AK Parti'nin iktidara taşınmasında itici güç olmuştur. Erdoğan liderliğindeki AK Parti'nin izlemiş olduğu program ve yürüttüğü siyaset –bölüm içerisinde ayrıntılarıyla kapsamlı bir şekilde ele aldığımız AB uyum süreci başta olmak üzere oligarşik bürokrasi ve askeri vesayetle mücadelesi- Türkiye'nin iç politikada ve dış politikada ne denli büyük bir dönüşüm geçirdiğini gözler önüne sermiştir. Ancak ifade etmek gerekir ki bu dönüşüm bir anda gerçekleşmemiş ve yaklaşık on beş senelik bir zaman dilimi sonunda görülmeye başlanmıştır. Bu noktada 15 Temmuz darbe girişimi ve Türkiye'nin sistem değişikliğine gitmesi önemli dönüm noktaları olarak karşımıza çıkmaktadır.

5. ÖNEMLİ BİR DÖNÜŞÜM: CUMHURBAŞKANLIĞI HÜKÜMET SİSTEMİ

Türk siyasal hayatında 1908'de II. Meşrutiyet Döneminde Sait Halim Paşa tarafından başlatılan başkanlık tartışmaları aradan geçen yüzyılda değişik siyasi figürlerce tartışılmış ancak Erdoğan Döneminde hayata geçirilebilmiştir. Başkanlık sistemine –diğer adlandırmasıyla Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi- geçiş ve geçiş aşamasındaki olgunlaşma süreci oldukça sancılı bir sürecin sonunda gerçekleşmiştir. Batı dünyasının kendi içsel dinamikleri doğrultusunda tarihsel süreç içerisinde gelişim gösteren parlamenter sistem, Türkiye için kriz üreten ve telafisi zor büyük hasarların ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Parlamenter sistemin farklı dinamiklerle birleşerek darbelere yol açması iki şekilde cereyan etmiştir. Darbeci zihniyete zemin hazırlayan ilk husus uzun süreli hükümetlerin kurulamaması, başta cumhurbaşkanı seçimi olmak üzere farklı kurumlara seçilecek kişi ya da kişilerin seçilememesi olmuştur. Darbelerin yaşanmasında etkili olan ikinci husus ise, meşru yollarla iktidarı ele geçiremeyen odakların Batı ile işbirliği içerisine girerek seçilmiş meşru hükümetleri darbe yoluyla devirmesi ve antidemokratik yöntemlerle yönetimi ellerine geçirme arzusu olmuştur (İnaç, 2017a:22-23).

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi, Türkiye'nin siyasi partiler kanunu ve seçim sistemi ile ilgili yaşanan problemlerin giderilmesi noktasında yıllardır düşünce aşamasında kalan ve hayata geçirilemeyen bir sistem olmuştur. Türkiye'nin onlarca yılının koalisyonlarla ve istikrarsız bir sistemle idaresinin handikapları her daim baş göstermiştir. 16 Nisan 2017 tarihinde gerçekleştirilen Anayasa Değişikliği Referandumu ile birlikte Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi kabul edilmiştir. Ancak bu referandumu temel alarak konuyu açıklamaya çalışmak konunun eksik kalmasına sebebiyet verecektir. 2017 yılında yapılan Anayasa değişikliği ile kabul edilen Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ni doğru anlayıp anlaşılabilir kılmak için 2007 yılında yapılan Anayasa değişikliği referandumuna değinmek önem arz etmektedir. 2017 Referandumu 2007 yılında yapılan değişikliklerin bir adım ilerisi olarak sistem değişikliğini beraberinde getirmiştir.

Erdoğan dönemi istikrarlı bir iktidar yapısını kurumsallaştırma yolunda kararlı adımlar atsa da vesayet odakları 367 Kriziyle bu istikrarlı dönemi akamete uğratma çabasına girişmiştir. Burada amaçlanan çevreyi merkeze taşıma arzusu içerisinde olan ve millet iradesini tecelli ettirme gayreti içerisinde olan AK Parti iktidarının Cumhurbaşkanını kendisinin belirleyemeyeceği gerçeği olmuştur. Bu bağlamda Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin temellerinin 367 Kriziyle birlikte atıldığını söylemek mümkündür. 10. Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in görev süresinin dolacak olması ve Meclis'in yeni cumhurbaşkanını seçecek olması vesayet odaklarını harekete geçirmiştir. 28 Şubat 1997 post-modern darbesiyle etki kapasitesini genişleten askeri vesayetini, Atatürk ilkelerinin koruyucusu olduğu ve laik cumhuriyet değerlerinin çiğnenmesine müsaade etmeyeceği refleksiyle yeniden ortaya çıkma arzusu ön plana çıkmıştır. Öncelikle 2006 yılının aralık ayında Yargıtay Onursal Başsavcısı Sabih Kanadoğlu'nun TBMM'nin cumhurbaşkanı seçilebilmesi için gerekli olan

karar yeter sayısı olan 367'nin "*toplantı yeter sayısı*" olması gerektiği yorumu başta ana muhalefet olmak üzere vesayet odaklarının dikkatini celp etmiştir. Bu yoruma ana muhalefet lideri Deniz Baykal destek vermiş, devamında da ülke çapında cumhuriyet mitingleri düzenlenmiştir. Bu krizin zirve noktasına ulaştığı an ise 24 Nisan 2007 tarihinde AK Parti grup toplantısında konuşan Recep Tayyip Erdoğan'ın cumhurbaşkanı adayı olarak Abdullah Gül'ün ismini açıklaması olmuştur.

Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ilk turunun yapıldığı gün, tarihe e-muhtıra olarak geçen hükûmete ve TBMM'ye gözdağı niteliğine sahip 27 Nisan Bildirisi yayınlanmıştır. Bu bildirin yayınlaması ve mecliste cumhurbaşkanı seçmek için yapılan toplantının herhangi bir sonuç alınmadan nihayete ermesine müteakip TBMM'nin yapmış olduğu cumhurbaşkanlığı seçimleri Anayasa Mahkemesi'ne taşınmış ve Anayasa Mahkemesi yeni bir anayasal hüküm oluşturarak toplantı yeter sayısının 367 olduğu kararını vermiştir. Bu badirelerle birlikte erken seçim kararı alan TBMM, 22 Temmuz 2007 tarihinde genel seçime gitmiş ve 367 Krizi seçim sonuçlarıyla birlikte o dönem için aşılmıştır.

TBMM yeni sandalye dağılımları ile 28 Ağustos 2007 tarihinde yaptığı Cumhurbaşkanı seçiminin üçüncü turunda 11. Cumhurbaşkanı olarak Abdullah Gül'ü seçmiştir. Bu meselenin kısa vadede çözümü ise 21 Ekim 2007 yılında yapılan ve ilk cumhurbaşkanlığı seçimlerinde uygulanmak üzere cumhurbaşkanının halk tarafından 5+5 yıllığına seçilmesini de içeren anayasa referandumu ile mümkün olabilmıştır. İşte yaşanan bu gelişmeler Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemi'nin ilk adımı olmuştur. Ne var ki hem cumhurbaşkanının hem de hükûmeti kurma görevi üstlenecek başbakanın halk tarafından seçiliyor olması ve bu her iki aktörün de icracı bir makama talip olması yürütme organında yetki paylaşımı bakımından bir karışıklığa ve dikotomiye yol açmıştır.

Kurulduğu günden beri hükûmetin teşkili ve yetki paylaşımı konusunda sürekli sorunlar yaşan Türkiye, yürütme yapısında köklü değişiklikleri yapmak mecburiyetinde kalmıştır. Söz konusu köklü değişikliklerin temel amacı istikrarlı bir siyasi yapıya ulaşmaktır. 15 Temmuz 2016 yılında yaşanan darbe teşebbüsü sonrasında ilan edilen OHAL Dönemi içerisinde 16 Nisan 2017 tarihinde Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemini kapsayan Anayasa Değişikliği Referandumu yapılmıştır. OHAL Dönemi içerisinde yapılan bu referandum muhalefet açısından eleştirilere tabi tutulsa da söz konusu anayasa değişikliği demokratik ilkelerden taviz verilmeden şaibeden uzak ve şeffaf bir oylama neticesinde halk tarafından kabul edilmiştir. Akabindeki yıl 24 Haziran 2018 tarihinde yapılan 12. Cumhurbaşkanlığı Seçimi ve 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimi ile birlikte Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sisteminin ilk cumhurbaşkanı olarak Erdoğan seçilmiştir. 9 Temmuz 2018 yılında Erdoğan'ın mazbatasını alması ve TBMM'ye gelerek yemin etmesiyle Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemi fiilen hayata geçmiştir.

Yeni sistemle birlikte 10 Temmuz 2018 tarihindeki 30474 sayılı Resmi Gazete' de yayınlanan 1 nolu "*Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi*" ile birlikte kurumsal ve sistemsel olarak önemli değişiklikler olmuştur. Başbakanlık makamı kaldırılarak cumhurbaşkanı yardımcılığı makamı ihdas edilmiş, bakanlıklar yeniden düzenlenmiş ve cumhurbaşkanlığına bağlı kurullar teşkil edilmiştir. İlgili kararnamenin 4. kısım 1. bölümünde "*Cumhurbaşkanlığı Politika Kurulları*" başlığı altında 9 tane kurul ihdas edilmiştir. Bu kurullar; "*Bilim, Teknoloji ve Yenilik Politikaları Kurulu*", "*Eğitim ve Öğretim Politikaları Kurulu*", "*Ekonomi Politikaları Kurulu*", "*Güvenlik ve Dış Politikalar Kurulu*", "*Hukuk Politikaları Kurulu*", "*Kültür ve Sanat Politikaları Kurulu*", "*Sağlık ve Gıda Politikaları Kurulu*", "*Sosyal Politikalar Kurulu*" ve "*Yerel Yönetim Politikaları Kurulu*" olmuştur.

Bu kurulların genel olarak görev ve yetkileri, ilgili kararnamenin 4. kısım 1. bölümünde 22. madde altında tanzim edilmiştir. Bu maddenin muhteviyatı genel olarak kurulların kendi görev alanları içerisinde politika belirleyerek görüş ve öneri sunması, ayrıca cumhurbaşkanınca alınacak kararlar ve uygulanacak politikalar ile ilgili öneriler geliştirmesi ve yine cumhurbaşkanınca verilen görevleri yerine getirmesi olarak öngörülmüştür. Bu kurullardan ön plana çıkan "*Güvenlik ve Dış Politikalar Kurulu*" olmuş ve bu kurulun görev ve yetkileri ilgili kararnamenin 4. kısım 2. bölüm 26. maddesinde ortaya konmuştur. Bahsi geçen maddenin fıkraları Kurulun görev ve yetkilerini oldukça kapsamlı bir güvenlik konseptiyle şekillendirmiştir. Kurulun sınır güvenliğinden siber güvenliğe, göç politikalarından afet ve acil durumlara kadar geniş bir yelpazede görüş sunmasına ve strateji belirlemesine imkân vermiştir. Bu başlıklara ek olarak Kurul, sadece ulusal ölçekte değil; dış politikada ve uluslararası ilişkilerde bölgesel ve küresel düzeyde güvenlik politikalarına dair planlamalar yaparak öneriler getirmekle de yetkilendirilmiştir (Resmi Gazete, 2018).

1 Nolu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin 5. kısım "*Cumhurbaşkanlığına Bağlı Kurum ve Kuruluşlar*" 37. maddesinde belirtilmiş ve 6. kısımda ise 16 tane bakanlık teşkilatının görev ve yetkileri sıralanmıştır. Bu kararname içerisinde 15 Temmuz 2018 tarihli ve 30479 sayılı Resmi Gazete' de yayınlanarak yürürlüğe giren en önemli adımlardan bir tanesi de askeri alanda atılan sivilleşme hamlesi olmuştur. Bahsi geçen 4 nolu

Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 799. maddesinin birinci, ikinci ve üçüncü fıkrasında net olarak Genelkurmay Başkanlığı'nın Milli Savunma Bakanlığı'na bağlandığı bildirilmiş ve 1 nolu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nde ilgili bölüm değiştirilmiştir. Ayrıca fiilen Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne geçilmesi sistemin özü gereği Cumhurbaşkanlığı makamının muhteviyatına daha fazla önem kazandırmıştır. Yeni sistemle birlikte cumhurbaşkanının TSK'nın kullanılmasına karar verebilmesi ve TBMM adına TSK'nın başkomutanlığını üstlenmesi söz konusudur. Bunun yanı sıra yeni sistemle birlikte MGK Genel Sekreterliği teşkilatı ve görevlerinin Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile düzenlenebileceği hüküm altına alınmıştır. Yine sistemin getirdiği önemli bir değişiklik Cumhurbaşkanlığına bağlı Devlet Denetleme Kurulunun (DDK) denetimi dışında tutulan Silahlı Kuvvetlerin denetim altına alınması olmuştur. Sistemin getirdiği bir önemli değişiklik ise daha önce bakanlar kurulunun teklifi üzerine cumhurbaşkanı tarafından atanan Genelkurmay Başkanı'nın doğrudan cumhurbaşkanlığı kararnamesi marifetiyle atanması durumudur. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi öncesinde başbakanlık makamına karşı sorumluluk altında bulunan genelkurmay başkanı, yeni sistemle birlikte cumhurbaşkanına karşı sorumlu hale gelmiştir (Nohutçu, 2018:303-314).

Kısaca özetlemek gerekirse uzun yıllar başkanlık sistemine geçilmesi yönünde gündemi meşgul eden tartışmalar Türkiye'nin nevi şahsına münhasır bir sisteme geçmesiyle farklı bir boyuta evrilmiştir. Zira parlamenter sistemin Türkiye açısından istikrarlı hükümetlerin teşkili açısından kadük kaldığı Türk siyasi hayatında görülen bir gerçekliktir. Koalisyon hükümetlerinin oluşturulmasında yaşanan zorluklar, oluşturulan koalisyon hükümetlerinin yürüttükleri politikalarda anlaşamaması -dolayısıyla kısa ömürlü olmaları- Türkiye'nin aşması gereken önemli bir problem olarak görülmüştür. Ayrıca koalisyon hükümetlerinin mevcudiyeti, diğer vesayet odaklarının güç dağılımında önemli bir pozisyon elde etmesine ve yürütülen politikalara müdahil olmasına sebep olmuştur. Zira uzun yıllardır terörle verilen mücadelede başarı sağlanamamasının en önemli gerekçesi zayıf hükümetlerin ve koalisyonların terörle mücadele noktasında kontrolü askere havale etmiş olmasıdır.¹³ Cumhuriyetin ilk yıllarından Erdoğan Dönemine kadar olan bölümde ayrıntılarına değindiğimiz askeri darbeler ve Türkiye'nin güvenlik politikalarında uzun vadeli, kalıcı ve istikrarlı yönelimler sergileyememesi sistem değişikliği konusunun zaruriyetini ortaya koyması açısından önemlidir.

Bu bağlamda sistem değişikliği konusunda uzun yıllar tartışmalar yaşayan Türkiye, 2016 yılında yaşanan darbe teşebbüsü ile birlikte güvenlik politikalarında köklü değişikliklere gitme ihtiyacı hissetmiş ve 2018 yılında yapılan sistem değişikliği ile birlikte güvenlik politikalarında radikal dönüşümler yaşamıştır. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile birlikte hayata geçirilen yapısal reformlar ve yeni düzenlemeler karar alma mekanizmalarını önemli ölçüde merkezileştirerek hızlı ve etkin kararlar alınmasını kolaylaştırmış, proaktif ve güvenlik odaklı bir sistemin hayat geçmesini sağlamıştır. Zira yeni sistemle birlikte icracı bir mahiyet kazanan cumhurbaşkanlığı makamı gelişen tehditlere karşı -karar alma süreçlerinin çok aşamalı onay mekanizmaları içerdiği parlamenter sisteme nazaran- zaman kaybetmeksizin müdahil olabilecek yeteneğe ulaşmıştır.

6. AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE

Türk siyasi düşüncesi açısından “*Batılılaşma*” kavramı, oldukça karmaşık bir yapıda arzıendama etmiş, siyasi, toplumsal ve kültürel açımları beraberinde getirmiştir. Aynı zamanda “*Batılılaşma*” bir yandan anlam ve işlev değişikliğine uğrayarak Türk modernitesinin kurucu unsuru niteliğine bürünmüş diğer yandan ise ona karşı geliştirilen kavramların dışında tanımlanan bir boyut kazanmıştır. Modernleşme tarihi olarak nitelenen sürecin hiçbir döneminde durağan bir özellik göstermeyen Batılılaşma mefhumu, geçirdiği evreler de göz önünde bulundurulduğunda son yüzyıl içerisinde zihniyet, kurum (siyasi) ve kimlik oluşturma süreçleri olarak üç evrede ön plana çıkmıştır (Kahraman, 2016:125).

Son yüzyıl içerisinde üç evrede ön plana çıkan “*Batılılaşma*” olgusunun toplumsal ve siyasi hayatı şekillendirdiği ulus devletleşme sürecine hâkim olan düşünce sistemi kendisini cumhuriyetçi modernleşme

13 Şüphesiz terörle mücadelenin askere havale edilmesinde mevcut hükümetlerin güç dengesi içerisinde mühim bir konum elde edemeyişlerinden ve kısa ömürlü olmalarından kaynaklanmaktadır. Bir başka adıyla askeri vesayet olarak adlandırdığımız bu mesele Erdoğan döneminde de pek çok defa gücü tekelinde bulundurma gayreti göstermiş, ancak bir sonraki bölümde ele alacağımız AB ile uyum sürecinde AK Parti hükümetinin attığı adımlarla bu direnç kırılmaya çalışılmıştır. Ancak buna rağmen askeri vesayet elinde bulundurduğu gücü kaybetmeme azmi ve bu çerçevede meşru hükümete verdiği muhtıralar da AK Parti iktidarının kararlı duruşu neticesinde akamete uğramıştır. Tüm bu süreçlerin sonunda bölüm içerisinde ele aldığımız Genelkurmay Başkanlığı'nın MSB'ye bağlanması ve askerinin konumunun netleştirilmesi mevcut sistem açısından önemli bir gelişme olarak nitelendirilebilir.

projesiyle¹⁴ göstermiştir. Özellikle Tanzimat'tan Cumhuriyet'e giden süreçte modernleşme çabalarının yol açtığı en temel problem ahlaki buhranın baş göstermesidir. Bu buhranın ön plana çıkmasında medeniyet ile kültür, fosil ile anane, irtica ve köke bağlılık ve değişen ile değişmeyen ikilemleri arasında kalınması etkili olmuştur. Zira medeniyet ve kültür arasında farklılaşmanın göz ardı edilmesi neticesinde “modernleşme” bir çıkmaza girme tehlikesiyle karşı karşıya kalmış; tanık olunan bu toplumsal sarsıntı ilim, fen ve teknik hareketleri olarak medenileşme hareketi ile birlikte batılı ulusların kültürlerine aşılacak tehlikesini beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda alana ilişkin önemli bir düşünür olan Baltacıoğlu'nun yaklaşımı “*Batiya gitmek, Avrupalılaşmak gerektir, iyidir. Ancak Batiya gitmeyi istemek başka, bunu doğru olarak yapabilmek başka!*” şeklindedir (Özman, 2016:74-75).

Bu bağlamda Tanzimat'tan bugüne Türk kültürü hemen hemen her mecrada birbirine zıt davranış, görüş ve duyuş tarzı ile bunların arasını bulmaya çalışan kuvvetli bir akım olarak görülmüştür. Bu karşıtlık eskiye sınımsız bağlı kalmaya çalışanlarla Avrupa'yı körü körüne taklit edenler olmak üzere iki zıt grupta tecessüm etmiştir. Ancak Türkiye'nin bu iki zıt kutup arasında şahsiyetini, istiklalini ve istikbalini bugüne kadar koruyabilmiş olmasının temelinde bu iki zıt kutubun ortasını bulabilmiş olmasıdır. Bu da Türk milletinin feraseti ve tarihler boyunca büyük devletler ve medeniyetler kurmuş olmasının verdiği tecrübe sayesinde mümkün olmuştur (Kaplan, 2012:98). Bu karşıtlık ve tecrübeler 20. yüzyılın ikinci yarısında Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üye olma girişimlerini ve bu girişimlerin, içinde bulunduğumuz 2021 itibarıyla, sonuçsuz kalması neticesinde nasıl bir evreye geçildiğini anlamak adına önem arz etmektedir. Zira Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üye olma talebi ve bu doğrultuda yerine getirmesi gereken kriterler ve açılan fasıllar - Türkiye açısından yerine getirilen kriterlerin ve tamamlanan fasılların durumu da göz önünde bulundurulduğunda - AB'ye üyeliğin sürüncemede kalması, tabii olarak Türkiye'nin kendisine yeni bir yol haritası belirlemesini zorunlu kılmıştır. Bu bağlamda özellikle 2002 sonrasında AK Parti iktidarıyla birlikte AB'ye girme teşebbüsünün hararetle bir şekilde savunulması ve verilen mücadelelerin AB açısından bir şey ifade etmediğinin ortaya çıkması Erdoğan liderliğindeki Türkiye için “*Ankara Kriterleri*” olarak adlandırılan, kendi reformlarını kendisinin belirleyeceği bir dönemin başlangıcını zaruri hale getirmiştir. Zira AB'nin ortaya koyduğu gelişmiş demokrasi ve hukukun üstünlüğü gibi normlar AB tekelinde olmayan ve güçlü Türkiye'nin AB olmadan da bu normları kendi kriterleri ile hayata geçirilebileceğinin ilanı mahiyetinde olmuştur. İşte bu yaklaşım temelinde Avrupa Birliği fikrinin ortaya çıkışı, sonrasında oluşan topluluğa Türkiye'nin üye olma girişimi ve mevcut Birliğin kriterleri, Osmanlı'nın son döneminden bugüne Avrupa'ya entegre olma çabalarını ifade eden ‘Batılılaşma’ mefhumu ve bu mefhumun felsefi tartışmaları Ankara Kriterlerinin ortaya çıkış hikâyesini anlamak adına fazlaca önem arz etmektedir.

Felsefi temelleri oldukça uzun bir geçmişe sahip olan Avrupa Birliği oluşturma gayretleri 1951 yılında Avrupa Kömür Çelik Topluluğu (AKÇT) adıyla resmi bir hüviyete bürünmüştür. Bu topluluğun gayesi ekonomik bir birlikteliği sağlamak amacıyla kömür ve çelik kaynakları ile ülkelerin milli ticaret sınırlarının kaldırılması olmuştur. Özellikle ekonomik ve ticari gayeyle kurulan bu topluluk zaman içerisinde hukuki, siyasi ve sosyal alanları da kapsayacak şekilde genişlemiş, 1957 yılında ise Roma Antlaşması'nın imzalanmasıyla Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ismine dönüşmüştür. 1993 yılına kadar bu isimle varlığını sürdüren topluluk, 1992 yılında imzalanan ve 1993 yılında yürürlüğe giren Maastricht Antlaşmasıyla birlikte Avrupa Birliği'ne dönüşmüş, sosyoekonomik olarak ilerleme göstererek daha güçlü hale gelmiştir (Kıraç ve İlhan, 2010:191-192). Güçlenen Birlik, ülkelerin AB'ye üye olması için gerçekleştirmesi gereken siyasi ve ekonomik kriterleri 22 Haziran 1993 tarihinde Kopenhag'da yapılan Avrupa Konseyi'nde belirlemiş, belirlenen bu ilkeler Kopenhag Kriterleri olarak literatüre geçmiştir (Morgil, 2006:92).

Avrupa Konseyi 1993 yılının Haziran ayında Kopenhag'daki bu toplantıda aldığı kararlar gereğince Merkez ve Doğu Avrupa ülkelerini kapsayan bir genişleme süreci başlatmıştır. Söz konusu ülkelerin AB'ye üye olabilmesi

14 Modernleşme mefhumu, bir zamanlar Batı karşısında devleti kurtarma ve diriltme programının bir gayesi olarak görülürken, 1923'le birlikte bu kavram cumhuriyetçi söylem ve politikaların Batı ailesine dâhil olarak çağdaşlaşmayı öngören yeni devletin asli ideolojisi haline gelmiştir (Kaliber, 2016:107). Bu ideoloji çerçevesinde Türkiye'nin literatürüne giren altı ilkedendördü; milliyetçilik, laikçilik, inkılâpçılık ve cumhuriyetçilik Batılılaşmanın bir tezahürü olarak kendisine yer edinmiştir (Deren, 2016:382). Bu minvalde atılan adımlar yeni cumhuriyet devrimlerinde ve kanunlarında geniş yer bulmuştur. Özellikle Avrupa'dan ithal edilen kanunlar, bugün dahi, Türk Hukuk sisteminin omurgasını oluşturmaktadır. İnanç, 23 Ekim 2017 tarihli “*Mecelle ve Ahmet Cevdet Paşa*” isimli etkinlikteki konuşmasında bahsi geçen durumu – Türk Hukuk Sistemi'ndeki karışıklığı – İngiliz tarihçi ve tarih felsefecisi Arnold Toynbee'nin 1940'lı 50'li yıllarda verdiği bir röportaja dayandırarak şu şekilde anlatmaktadır: “*İsviçre hukukuna göre doğar, büyür, evlenir, boşanır, miras hakkına malik olur. Alman hukukuna göre ticaret yapar. İtalyan hukukuna göre cezalandırılır. Nöşatel hukukuna göre mahkemeye gider gelir. Fransız hukukuna göre devlet sistemine tabidir ve ölünce İslam hukukuna göre gömülür*” (İnanç, 2017).

için yerine getirmesi gereken kriterler üç ana grupta toplanmıştır: Siyasi Kriter, Ekonomik Kriter ve Topluluk Müktesebatına Uyum. AB'ye üye olmak isteyen devletlerin katılım müzakerelerinin açılması için siyasi kriterlere uyumun ön koşul olduğu belirtilmiştir (İKV, 2021). Bu bağlamda Osmanlı'nın dağılma döneminden başlayarak günümüze kadar uzanan Batı ve batılılaşma algısı, buna ek olarak Avrupa'nın kendi içerisinde bütünleşme gayretleri ve arkasındaki felsefe Türkiye'nin AB'ye üye olma macerasını anlamak adına şüphesiz önem arz etmektedir. Türkiye'nin dış politikasında önemli bir sorun haline dönüşen AB'ye üyelik talebi inişli çıkışlı, uzun ince bir yol olarak tanımlanabilir (Karpaz, 2013:283).

Türkiye için çetrefilli süreç Menderes döneminde 31 Temmuz 1959 tarihinde AET'ye ortaklık için yapılan ilk müracaatla başlamıştır. Bu müracaat neticesinde 12 Eylül 1963 yılında Türkiye ile AET arasında bir ortaklık ilişkisi yaratan Ankara Antlaşması imzalanmış, bu Antlaşma ise 1 Aralık 1964 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 23 Kasım 1970'te ise Gümrük Birliği'ne ilişkin kaideleri içeren "*Katma Protokol*" imzalanmıştır. 1970 ile 1982 yılları arasında Gümrük Birliği'ne ilişkin birden fazla düzenleme yapılmış, geçici anlaşmalar yürürlüğe konmuştur. 22 Ocak 1982'de Avrupa Parlamentosu (AP) Türkiye ile AET arasındaki anlaşmayı askıya almış, 16 Eylül 1986'da ise 12 Eylül 1980 Darbesi ile fiilen dondurulmuş olan süreç yeniden canlandırılmaya çalışılmıştır (ab.gov.tr, 2020). Türkiye'nin asıl üyelik müracaatı ise 14 Nisan 1987'de Turgut Özal'ın - o dönemde Avrupa Topluluğu olarak bilinen - AB'nin Bakanlar Kurulu başkanı Leo Tindemans'a gönderdiği mektupla başlamıştır. Tindemans Türkiye taraftarı bir isim olsa da bu durum Türkiye'nin Topluluğa üyeliği için yeterli olmamıştır. Üyelik için çıkartılan pek çok engelden öte Yunanistan'ın Türkiye'nin üyeliği aleyhine gösterdiği direniş, süreci baltalayan önemli bir faktör olarak ön plana çıkmıştır (Karpaz, 2013:283-284).

1999 yılına kadar sürüncemede kalan üyelik talebi bu yıla kadar gerçekleşen genişleme dönemlerinde gündeme bile gelmemiştir. 11-12 Aralık 1999 tarihine gelindiğinde Helsinki Avrupa Konseyi Zirve Toplantısı gerçekleştirilmiş ve Türkiye için adaylık statüsü tanınmıştır. Bu gelişmeye binaen 4 Temmuz 2000'de Resmi Gazete'de yayımlanan 4587 sayılı Kanunla Başbakanlığa bağlı olarak Avrupa Birliği Genel Sekreterliği kurulmuştur. 19 Nisan 2003'te ise TBMM'de "*AB Uyum Komisyonu*" oluşturulmuştur. Atılan bu adımlar ve Türkiye'nin Kopenhag Kriterlerinin siyasi boyutunu önemli ölçüde gerçekleştirdiği dile getirilerek 3 Ekim 2005'te Türkiye'nin AB'ye katılım müzakerelerinin başlanması kararlaştırılmıştır. 3 Haziran 2005'te AB'ye tam üyelik müzakerelerini yürütmek üzere bir devlet bakanı başmüzakereci olarak atanmış ve 2009 yılına kadar pek çok alanda fasıllar açılarak nihayete erdirilmiştir. 10 Ocak 2009'da Türkiye'nin başmüzakerecisi değiştirilse de AB'ye tam üyelik yolunda yapılması gerekenlere kalındığı yerden devam edilmiştir. Sürecin bu denli ivme kazanması 8 Haziran 2011'de Avrupa Birliği Bakanlığının kurulmasını beraberinde getirmiştir. Bakanlığın kurulması ve açılan fasılların birer birer hayata geçirilmesi, AB'nin 'Türkiye İlerleme Raporlarında' yer almıştır. 29 Kasım 2015'te Türkiye-AB Zirvesi gerçekleştirilmiştir (ab.gov.tr, 2020). 2015'den günümüze Türkiye ile Avrupa Birliği arasında temaslar devam etse de istenilen düzeyde sonuçlar elde etmek şöyle dursun mülteci krizi ve Doğu Akdeniz meselesi başta olmak üzere pek çok alanda sıkıntılar katmerlenerek artmıştır, artmaktadır.

Görülen o ki Türkiye'nin on yıllardır süregelen AB ailesine dâhil olma isteği ve arzusu sürüncemede bırakılmaktadır. Türkiye'nin on yıllardır yaptığı reformlar ve attığı adımlar AB açısından bir anlam ifade etmemektedir. Zira siyasi, ekonomik ve sosyal alanlarda Türkiye'den çok geri durumda olan ülkeler bu süreçleri tamamlamadan AB'ye üye edilmişlerdir. Bu ikircikli yaklaşımın ortaya koyduğu sonuçlar Türkiye'nin AB üyeliği için bahsi geçen kriterlerin ve fasılların ötesinde farklı gerekçeleri barındırdığı gerçeği olmuştur. Bu noktada Türkiye'nin AB üyeliğine dair yaklaşımların ele alınması konunun anlaşılması açısından oldukça önemlidir. Zira Türkiye'nin AB üyeliği hakkında lehine ve aleyhine geliştirilen pek çok argüman mevcuttur. Avrupa kamuoyunda ve siyasetinde ağırlık kazanan düşünce, Türkiye'nin Avrupa kıtasının bir parçası olmadığı, Türkiye'nin kültürel birikiminin AB'nin kimliğini oluşturan Hristiyanlık, Aydınlanma ve Rönesans gibi değerlere yabancı olduğudur. Bunun yanı sıra Türk halkının Müslüman oluşu ve yaşam tarzının Avrupa ile uyumlu olmadığı, bu durumun ise Avrupa'da yaşayan Türklerin yaşadıkları ülkelere uyum sağlayamadığı görüşüyle güçlendirilmektedir. Diğer yandan Türkiye'nin AB'ye girmesi gerektiğini ve uyum içerisinde bir birliklilik oluşturabileceğine olan inanç ise oldukça zayıftır (Berting, 2014:192).

Her ne kadar Türkiye'nin AB kriterlerini sağlayamadığı açılan fasılları başarıya ulaştıramadığı ve demokratik ilkeleri tam olarak benimseyemediği gerekçe gösterilerek üyeliği sürünceme de bırakılsa da arka plandaki asıl nedenin yukarıda saydığımız gerekçeler olduğu aşikârdır. Özellikle Erdoğan Dönemi, bu gerekçeleri bilen ancak askeri vesayeti ortadan kaldırmada önemli bir araç olarak gördüğü AB'ye uyum sürecini büyük bir samimiyetle sürdürmüştür. Askeri vesayetin yanı sıra demokratik ilkelerin içselleştirilmesi ve hukukun üstünlüğünün ön plana çıkarılması için; daha da önemlisi AB'ye üye olacağına olan inancı bu sürecin yürütülmesinde oldukça etkili olmuştur. Ancak bu sürecin akamete uğraması durumunda da Erdoğan iktidarının AB normlarını AB'ye

girmeden de gerçekleştirebileceğine olan inancı ön plana çıkmaktadır. Zira Erdoğan, AK Parti Genel Başkanı olarak 2002 yılının Aralık ayında TBMM’de gerçekleştirdiği AK Parti grup toplantısında AB’nin olumsuz tavrı devam ederse Kopenhag Kriterlerini Ankara Kriterleri haline getirerek Türkiye’nin yoluna devam edeceğini dile getirmiştir.

Bugün gelinen noktada Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki ilişkinin sıkıntılı ve gergin bir seyir izlediği aşikârdır. Bu gerginliğin temelinde kuşkusuz Türkiye ile AB arasındaki müzakerelerin uzaması, fasılların açılmaması, açılan fasılların kapanmak bilmemesi ve Avrupa Birliği’nin Türkiye’ye karşı izlediği ikiyüzlü ve ikircikli politikalar yatmaktadır. Dahası 15 Temmuz işgal girişiminden bugüne FETÖ, PKK ve DHKP-C gibi Türkiye düşmanı terör örgütlerine ev sahipliği yapması; ırkçılık, ayrımcılık, yabancı düşmanlığı ve nefret söylemlerinin Avrupa’nın temel değerleri haline gelmesi, içerisindeki azınlıkları Avrupa’ya entegre etme yerine asimile etme politikası yürütmesi bu gerginliğin ve sıkıntılıların daha da derinleşmesine sebep olmuştur (İnaç, 2017b:55). Bu gelişmelere ek olarak Suriyeli mültecilerin Türkiye’de misafir edilmesi ve Avrupa Birliği’nin bu bağlamda Türkiye’ye verdiği teminatların hayata geçirilmemesi derinleşen bu sıkıntılıların kronik bir hale gelmesine sebebiyet vermiştir. Erdoğan’ın yaklaşık yirmi yıldır kullandığı ve slogan haline bürünen “*Kopenhag Kriterleri olmazsa Ankara Kriterleri der, yolumuza devam ederiz*” söylemi siyaseten ve politik duruş açısından önemlidir. Somut olarak Ankara Kriterleri tanımlanmamış olsa da muhteviyatı açısından askeri vesayetin ortadan kaldırılması, insan haklarına önem verilmesi, hukukun üstünlüğünü sağlama ve demokratik değerlerin içselleştirilmesi olarak karşılık bulmaktadır. Bu bağlamda Türkiye, bu konu başlıkları başta olmak üzere pek çok alanda gerçekleştirdiği reformlarla ve attığı adımlarla Türkiye’nin zaruret olarak algıladığı AB’ye girme iştiahtından vazgeçmiş gözükmektedir. Zira AB kendi içerisinde ciddi problemler yaşamakta ve dağılma sürecine geçmiş bir topluluk görüntüsü vermektedir ki bu durum kendisini Brexit’le göstermiştir.

7. SONUÇ

Erdoğan iktidarının ilk dönemlerinde Türkiye’nin kendi iç dinamiklerine bağlı olarak güvenlik politikalarında görece olarak etkisinin sınırlı olduğu görülmektedir. İktidar olan fakat muktedir olamayan Erdoğan’ın, her alanda verdiği mücadele uzun yıllar sonucunda etkilerini göstermeye başlamıştır. Çalışmanın ilgili bölümlerinde ayrıntılı bir şekilde anlatıldığı üzere 367 Krizi, e-Muhtıra, 7 Şubat MİT Krizi, 17-25 Aralık Operasyonları, Gezi Kalkışması/Olayları/Eylemleri, 6-7 Ekim Olayları ve nihayetinde 15 Temmuz’da yaşanan darbe girişimi Erdoğan’ın aşması gereken engeller olarak tezahür etmiştir.

15 Temmuz Darbe girişimine müteakip Türkiye, güvenlik algılamaları çerçevesinde dış politikada proaktif bir yaklaşımla, güvenlik uygulamalarını değiştirerek jeopolitik gereklilik halini alan sınır ötesi harekâtları hayata geçirmiştir. Ancak bu noktada ön plana çıkan soru şudur: Hayata geçirilen bu harekâtlar Türkiye’nin güvenlik ihtiyaçlarını yeterli ölçüde karşılamış mıdır? Görülen odur ki tam anlamıyla karşılamamıştır. Zira İdlib’de yaşanan belirsizlikler, Fırat’ın doğusundaki PKK/PYD-YPG terör örgütlerinin varlığı Türkiye açısından ciddi birer tehdit olarak varlığını korumaktadır.

Türkiye, diplomasiyi işletmekte ve uluslararası camiaya her fırsatta kendisine tehdit arz eden bölgeler ve terör örgütleri ile ilgili harekete geçme çağrısında bulunmaktadır. Ancak Türkiye’nin bu çağrıları ve talepleri müspet bir karşılık bulmamaktadır. Bu sebepten ötürü Türkiye, yeri ve zamanı geldiğinde kendisine tehdit arz eden terör örgütlerinin yuvalandığı bölgelere sınır ötesi harekâtları gerçekleştirmeli ve benimsemiş olduğu proaktif güvenlik konseptinden vazgeçmemelidir. Bu çerçevede Türkiye’nin gerçekleştirmiş olduğu sınır ötesi askeri harekâtların, sadece klasik güvenlik refleksleriyle yapılmış olduğunu ifade etmek yanıltıcıdır. Zira bu harekâtlar aynı zamanda bölgenin yeniden sosyo-politik inşası ve ihyası açısından yeni güvenlik yaklaşımları bağlamında tesis edilmiştir.

Zira Türkiye’nin on yıllardır terörle verdiği mücadele ve Suriye’de oluşan iktidar boşluğuna bağlı olarak terör örgütlerinin sınır ötesinden Türkiye’ye yönelik saldırılarını yoğunlaştırması bertaraf edilmesi gereken ciddi tehditler olarak belirmiş ve sınır ötesi harekâtları Erdoğan liderliğindeki Türkiye açısından bir zaruret haline getirmiştir. Bu zarureti gören ve anlayan ülke sayısı sınırlı olsa da Türkiye’nin aktif diplomasiyi etkili bir şekilde işletmesi/yürütmesi ve operasyonlarla ilgili uluslararası kamuoyunu aydınlatması, süreci Türkiye lehine çeviren gelişmelerin başında gelmektedir. Küresel sistemin ve uluslararası aktörlerin bu operasyonlara karşı itiraz etmeleri ancak sert tutum gösterememelerinde şüphesiz Türkiye’nin dünya siyasetindeki konumu, kendi güvenlik konseptini açıklayabilme kabiliyeti ve Erdoğan’ın güçlü liderliği etkili olmuştur.

KAYNAKÇA

- ADALET BAKANLIĞI (t.y.), “*Türkiye Cumhuriyeti'nin Ulusal Güvenlik Politikaları ve Güvenlik Stratejilerinin Gelişimi*”, **Aday Memur Hazırlayıcı Eğitimi Kitabı**, Adalet Bakanlığı Yayını, Ankara, <https://edb.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/12520201430363-ULUSALG%C3%9CVENL%C4%B0Kxxx.pdf> (Erişim Tarihi: 07.05.2021).
- AKBABA, Yunus (2014), “*6-7 Eylül Ekim Olayları ve Çözüm Süreci*”, **Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA) Perspektif**, S.78, ss.1-5, https://file.setav.org/Files/Pdf/20141022190303_%E2%80%9C6-7-ekim-olaylari%E2%80%9D-ve-cozum-sureci-pdf.pdf (Erişim Tarihi: 07.05.2021).
- AKINCI, Abdulvahap (2014), “*Türkiye'nin Darbe Geleneği: 1960 ve 1971 Müdahaleleri*”, **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, S.9(1), ss.55-72.
- ARINÇ, Kenan (2010), “*Siyasi ve Tarihi Coğrafya Perspektifiyle: Türkiye'nin Terör Sorununun Analizi ve Jeopolitik - Jeostratejik Açından Değerlendirilmesi*”, **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S.14(2), ss.1-34.
- ATAMAN, Muhittin (2017), “*Türkiye Dış Politikasının Ak Parti Döneminde Yeniden Yapılandırılması*”, **AK Parti'nin 15 Yılı Dış Politika** (Ed. Kemal İnat, Ali Aslan, Burhanettin Duran), SETA Kitapları, Ankara, ss.41-61.
- AVRUPA BİRLİĞİ BAŞKANLIĞI (2020), “*Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri Kronolojisi (1959-2015)*”, **T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı Kurumsal Web Sayfası** (E-Doküman), https://www.ab.gov.tr/files/5%20Ekim/turkiye_avrupa_birligi_iliskileri_kronolojisi.pdf (Erişim Tarihi: 31.03.2021).
- AYDIN, Mustafa ve EREKER, Fulya (2014), “*Türkiye'de Güvenlik: Algı, Politika, Yapı*”, **Uluslararası İlişkiler Akademik Dergi**, S.11(43), ss.127-156.
- AYTAÇ, Gizem Bilgin (2017), “*Değişen Güvenlik Teorileri Üzerinden 1990-2005 Dönemi Türkiye'nin Güvenlik Politikalarının Analizi*”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, S.10(54), ss.269-278.
- BAHARÇİÇEK, Abdülkadir (2005), “*Türkiye'de Dış Politikadaki Değişmeler*”, **Türkiye'de Siyasal Hayat Cilt II** (Ed. Adnan Küçük, Selahaddin Bakan, Ahmet Karadağ), Aktüel Yayınları, İstanbul, ss.1107-1121.
- BAL, Rıdvan (2013), “*Propagandadan Hakikate Bir Tarihinin Dramı: Arnold Joseph Toynbee*”, **Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi**, S.12(24), ss.61-91.
- BARDAKÇI, Murat (2019), “*Johnson'un Meşhur Mektubunun Resmî Tercümesini, Yazılmasından Tam 55 Yıl Sonra Yayınliyorum*”, **Habertürk Gazetesi**, 26 Ekim 2019, <https://m.haberturk.com/yazarlar/murat-bardakci/2534577-johnsonun-meshur-mektubunun-resmi-tercumesini-yazilmasindan-tam-55-yil-sonra-yayinliyorum> (Erişim Tarihi: 20.03.2021).
- BAŞTÜRK, Levent, TORLAK, Furkan, ZİYA, Saliha, AKKAYA, Gülşah Neslihan, KÜÇÜKKELEŞ, Müjge ve DEMİR, Zehra Senem (2013), **Irak Siyasetini Anlama Kılavuzu**, SETA - Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı Yayınları, Ankara.
- BAYRAKLI, Enes ve BOYRAZ, Hacı Mehmet (2017), “*AB'nin Gölgesinde Türkiye'nin Kıbrıs Politikası*”, **AK Parti'nin 15 Yılı Dış Politika** (Ed. Kemal İnat, Ali Aslan, Burhanettin Duran), SETA - Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı Yayınları, Ankara, ss.427-449.
- BERTİNG, Jan (2014), **Siyasi Kriz Çağında Yaşamak** (Çev. Hüsamettin İnaç), Ka Kitap, Ankara.
- BİLGİN, Pınar (2015), “*Güvenlikten İçeri Uluslararası: Türkiye'de Güvenlik ve Laiklik*”, **Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi**, S.23(2), ss.123-142.
- BOLAT, Mahmut (2006), “*Genel Hatlarıyla Atatürk Dönemi Türkiye'nin İkili İlişkileri*”, **Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi**, S.7(1), ss.45-74.
- ÇAĞAN, Kenan (2011), “*Cemil Meriç'in Osmanlı ve Cumhuriyet Üzerine Düşünceleri*”, **Sosyal Bilimler Dergisi**, S.13(2), ss.1-14.

- DEREN, Seçil (2016), “*Kültürel Batılılaşma*”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, Modernleşme ve Batıcılık Cilt 3** (Ed. Uygur Kocabaşoğlu), İletişim Yayınları, İstanbul, ss.382-428.
- DURUKOĞLU, Salim ve SALİK, Sevim (2015), “*Türklerin Maruz Kaldığı İşkence, Sürgün, Katliam ve Soykırımlar Sözlüğü*”, **Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi**, S.3(7), ss.211-258.
- EDİZ, İsmail (2017), “*Türk-İngiliz İlişkilerinde Güven Tazeleme*”, **AK Parti’nin 15 Yılı Dış Politika** (Ed. Kemal İnat, Ali Aslan, Burhanettin Duran), SETA - Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı Yayınları, Ankara, ss.221-239.
- ENGİN, Vahdettin (2016), “*II. Dünya Savaşı ve Türkiye*”, **İkinci Dünya Savaşı ve Türk Dünyası** (Ed.Nesrin Sarıahmetoğlu, İlyas Kemaloğlu), Türk Dünyası Belediyeler Birliği (TDBB) Yayınları, İstanbul, ss.246-257.
- ERTEM, Barış (2018), “*12 Mart 1971 Askeri Müdahalesi Sonrası Ara Rejim ve Türkiye Siyasetine Etkileri*”, **OPUS - Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi**, S.8(14), ss.655-676.
- FEDAYİ, Cemal (2019), “*Adalet Partisi’nin Birinci Dönemi: 1961-1971*”, **Muhafazakar Düşünce Dergisi**, S.16(57), ss.123-150.
- GÜL, Murat (2016), “*Güvenlikteki Kavramsal Değişim ve Türkiye’nin Güvenlik Yaklaşımı ve Politikalarına Etkileri*”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, S.21(1), ss.303-320.
- İKV - İKTİSADİ KALKINMA VAKFI (2021), **İktisadi Kalkınma Vakfı**, İKV Yayınları, İstanbul, https://www.ikv.org.tr/ikv.asp?ust_id=36&id=445 (Erişim Tarihi: 01.04.2021).
- İNAÇ, Hüsamettin (2006), **AB’ye Entegrasyon Sürecinde Türkiye’nin Kimlik Problemleri**, Ekin Kitabevi, Bursa.
- İNAÇ, Hüsamettin (2017a), “*Sistemik, Epistemik Olarak İç ve Dış Politik Boyutlarıyla Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi*”, **Sosyo-Politik, Ekonomik ve Hukuki Boyutuyla Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi** (Ed. Ahmet Özkan), Endülüs Yayınları, İstanbul, ss.22-44.
- İNAÇ, Hüsamettin (2017b), “*Devletin Yeniden İnşasında Türk Dış Politikası ve AB İlişkilerimizin Geleceği*”, **Akademik Bakış Dergisi**, S.63, ss.53-58.
- İNAÇ, Hüsamettin (2020), “*What Does Turkey promise for the Middle East and North Africa?*”, **Türk Kamu Yönetimi Dergisi**, S.1(1), ss.1-6.
- İNANÇ, Hayati (2017), “*Mecelle ve Ahmet Cevdet Paşa*”, **Motivasyon Etkinliği (YouTube)**, <https://www.youtube.com/watch?v=wAUSQTaz2sg> (Erişim Tarihi: 28.03.2021).
- KAHRAMAN, Hasan Bülent (2016), “*Bir Zihniyet, Kurum ve Kimlik Kurucu Olarak Batılılaşma*”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, Modernleşme ve Batıcılık Cilt 3** (Ed. Uygur Kocabaşoğlu), İletişim Yayınları, İstanbul, ss.125-147.
- KALIBER, Alper (2016), “*Türk Modernleşmesini Sorunsallaştıran Üç Ana Paradigma Üzerine*”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, Modernleşme ve Batıcılık** (Ed. Uygur Kocabaşoğlu), İletişim Yayınları, İstanbul, ss.107-125.
- KAPLAN, Mehmet (2012), **Nesillerin Ruhü**, Dergah Yayınları, İstanbul.
- KARAOŞMANOĞLU, Ali L. (2000), “*The Evolution of the National Security Culture and the Military in Turkey*”, **Journal of International Affairs**, S.54(1), ss.199-216.
- KARPAT, Kemal H. (2013), **Kısa Türkiye Tarihi (1800-2012)**, Timaş Yayınları, Ankara.
- KIRAC, Selda ve İLHAN, Buket (2010), “*Avrupa Birliği Oluşum Süreci ve Ortak Politikalar*”, **Milli Eğitim Dergisi**, S.40(188), ss.191-201.
- KORKMAZ, Gökhan (2016), “*ABD’nin Afganistan ve Irak Müdahaleleri Sırasında Türkiye’nin Tutumununun ABD Medyasında Ele Alınışı*”, **Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, S.34(2), ss.25-52.
- KÖSE, İsmail (2016), “*Boraltan Faciası: Türk Kökenli Sovyet Vatandaşı Mültecilerin Sovyetler Birliği’ne İadesi (1945)*”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, S.32(93), ss.149-186.

- MOLLA, Alptekin (2009), “*Soğuk Savaş Sonrası Körfez Krizleri ve Türkiye-ABD-NATO İlişkileri*”, **Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi**, S.7(11), ss.29-45.
- MORGİL, Orhan (2006), “*Kopenhag Ekonomik Kriterleri ve Türkiye'nin Uyum Süreci*”, **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, S.5(2), ss.91-102.
- NALÇINKAYA, Öznur (2022), **Algı Yönetiminde Yumuşak Güç**, Adalet Yayınevi, Ankara.
- NOHUTÇU, Ahmet (2018), **Anayasa Hukuku**, Savaş Yayınevi, Ankara, 19. Baskı.
- OĞUZLU, Tarık (2015), “*Güvenlik Kültürü ve Türk Dış Politikası*”, **Bilig Dergisi**, S.72, ss.223-250.
- OKTAY, H. Emre (2013), **Türk Tarihinin Kayıp Yılları İnönü Dönemi**, Akis Kitap, İstanbul.
- ÖZALP, Mustafa (2018), “*Fayda ve Zararlar: Çıkmakla Kalmak Arasında Türkiye-NATO İlişkileri*”, **Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S.3(2), ss.404-421.
- ÖZKAN, Ahmet (2019), “*Burjuvazi ve Muhafazakâr Kimliğin Son Dönem Türkiye'sine Yansımaları*”, **Uluslararası Toplum ve Araştırmaları Dergisi**, S.10(17), ss.1735-1751.
- ÖZMAN, Aylin (2016), “*İsmail Hakkı Baltacıoğlu*”, **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Modernleşme ve Batıcılık Cilt 3** (Ed. Uygur Kocabaşoğlu, Ahmet Çiğdem), İletişim Yayınları, İstanbul, ss.68-82.
- SANCAK, Kadir (2013), “*Güvenlik Kavramı Etrafındaki Tartışmalar ve Uluslararası Güvenliğin Dönüşümü*”, **Sosyal Bilimler Dergisi**, S.6, ss.123-134.
- SEMERÇİOĞLU, Harun (2015), “*Atatürk Döneminde İzlenen Bölgesel Güvenlik Politikası*”, **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, S.16(2), ss.47-62.
- ÜNAL, Soner ve ÖZKAN, Ahmet (2018), “*Sosyal Medya Bağımlılığının ve Kullanımının Siyasal Hayata Etkisi Üzerine Bir İnceleme*”, **7. Uluslararası Kamu Politikaları Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, 20-22 Aralık 2018 – Düzce, Düzce Üniversitesi Yayını, Düzce, ss.180-191.
- YAVUZ, Celalettin (2018), “*Türkiye-NATO İlişkilerinde ‘Ayrılık Zamanı’ Geldi mi?*”, **Devlet Dergisi** (E-Makale), 5 Aralık 2018, http://devlet.com.tr/makaleler/y343-Turkiye%E2%80%93NATO_Iliskilerinde_Ayrilik_Zamani_Geldi_mi.html (Erişim Tarihi: 01.04.2021).
- YEŞİLBURSA, Behçet Kemal (2019), “*İngiliz Belgelerine Göre Türkiye'de 1960, 1971 ve 1980 Askeri Müdahaleleri*”, **VAKANÜVİS - Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi**, S.4(1), ss.354-406.
- YEŞİLTAŞ, Murat (2021), “*Türk-Amerikan İlişkilerinde Tarihsel Döngü*”, **Kriter Dergisi** (E-Makale), S.6(59), <https://kriterdergi.com/dis-politika/turk-amerikan-iliskilerinde-tarihsel-dongu> (Erişim Tarihi: 05.01.2021).
- YILMAZ, Alim (2016), “*15 Temmuz Sivil Direnişi: Demokrasiyi Yeniden Kurmak*”, **Muhafazakar Düşünce Dergisi**, S.49, ss.57-72.

1 sayılı **Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi** (10.07.2018 tarih ve 30474 sayılı Resmî Gazete).

YAZAR BEYANI / AUTHORS' DECLARATION:

Bu makale Araştırma ve Yayın Etiğine uygundur. Beyan edilecek herhangi bir çıkar çatışması yoktur. Araştırmanın ortaya konulmasında herhangi bir mali destek alınmamıştır. Yazar, dergiye imzalı “*Telif Devir Formu*” belgesi göndermiştir. Mevcut çalışma için mevzuat gereği etik izni alınmaya ihtiyaç yoktur. Bu konuda yazar tarafından dergiye “*Etik İznine Gerek Olmadığına Dair Beyan Formu*” gönderilmiştir. / **This paper complies with Research and Publication Ethics, has no conflict of interest to declare, and has received no financial support. The author sent a signed "Copyright Transfer Form" to the journal. There is no need to obtain ethical permission for the current study as per the legislation. The "Declaration Form Regarding No Ethics Permission Required" was sent to the journal by the author on this subject.**